

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Навчально-науковий інститут філології
Кафедра теорії та практики перекладу романських мов імені Миколи Зерова

**СПОСОБИ ВІДТВОРЕННЯ ГРАМАТИЧНОЇ ТА СЕМАНТИЧНОЇ
СТРУКТУРИ УОСОБЛЕННЯ
В ПЕРЕКЛАДІ З ІСПАНСЬКОЇ МОВИ НА УКРАЇНСЬКУ
(НА МАТЕРІАЛІ ТВОРІВ Х. ОРТЕГИ-І-ГАССЕТА ТА ЇХ ПЕРЕКЛАДІВ)**

Кваліфікаційна робота
на здобуття ОС «бакалавр»
здобувачки першого рівня вищої освіти
4 року навчання
Галузь знань 03 Гуманітарні науки
Спеціальність 035 Філологія
Спеціалізація 035.051 Романські мови та літератури
(переклад включно), перша – іспанська
ОП «Переклад із іспанської та з англійської мов»
Кулібаба Олександра Євгеніївна

Науковий керівник:
Канд. філол. н., д-ц. **Гомон Наталія Володимирівна**

Рецензент:
доктор філософії, асист. **Веклич Олеся Анатоліївна**

«Допущено до захисту»
Протокол засідання кафедри
теорії і практики перекладу
романських мов імені Миколи Зерова
Протокол № 11 від 16.06.2023

Завідувач кафедри проф. Ірина СМУЩИНСЬКА

Київ – 2023

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ УСОБЛЕННЯ.....	6
1.1. Визначення поняття уособлення	6
1.2. Класифікація типів уособлень	8
1.3. Функції уособлення як стилістичного засобу у художній літературі.....	13
1.4. Проблеми та стратегії відтворення уособлення у перекладі	17
1.5. ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ I	20
РОЗДІЛ II. СПОСОБИ ВІДТВОРЕННЯ ГРАМАТИЧНОЇ ТА СЕМАНТИЧНОЇ СТРУКТУРИ УСОБЛЕННЯ У ТВОРАХ ХОСЕ ОРТЕГИ-І-ГАССЕТА.....	22
2.1. Способи відтворення граматичної структури уособлення	22
2.2. Способи вираження семантичної структури уособлення.....	33
2.3. Способи відтворення семантичної структури уособлення у перекладі	37
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ II	44
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ.....	46
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	49
RESUMEN	1

ВСТУП

Уособлення як художній засіб є одним із найпотужніших інструментів вираження експресивності у текстах. Наділяючи неживі предмети та явища властивостями живих істот, уособлення допомагає нам краще збагнути цей світ, відобразити свої внутрішні емоції та переживання. Явище уособлення набуло поширення не лише в літературі, але й релігії, міфології, казках.

Уособлення стало об'єктом досліджень багатьох науковців. У літературознавстві та лінгвістиці можна знайти чимало праць Д. Лакоффа, Д. Маккея, Л. Блумфілда, Л. Топчого, Н. Слухай, що досліджували уособлення як художній засіб та особливий когнітивний процес. Натомість у перекладознавстві темі уособлення, зокрема стертого та стилістичного, та його функціонуванню в іспанській та українській мовах присвячена низка статей Н. Гомон та О. Калустової.

Втім, слід зауважити, що у перекладознавчій науці досі бракує теоретичних праць з висвітленням проблем, стратегій та способів відтворення як граматичної, так і семантичної структури уособлень, а також можливих трансформацій при їх відтворенні, особливо у творах конкретних авторів та стилів. Не вистачає також теоретичних джерел, які могли б послугувати виявленню та дослідженню стилістичного та стертого уособлення як двох різних явищ та простеженню особливостей їх перекладу. Зважаючи на зазначений вище науковий контекст, було прийнято рішення дослідити стилістичне уособлення як художній засіб з перспективи перекладу, а також виявити можливі способи його відтворення.

Актуальність наукового дослідження. У перекладах художніх та публіцистичних текстів важливим компонентом є відтворення художніх засобів, в тому числі й уособлень, для збереження експресивності та вираженості тексту і водночас відтворення закладеного автором змісту. Відповідно, постає необхідність у ретельному дослідженні та аналізі стилістичного уособлення у

перекладі з метою виявити головні способи відтворення його семантичної та граматичної структури та запобіганню викривленню його змісту.

Наукова новизна роботи полягає в тому, що вперше проаналізовано граматичну та семантичну структуру стилістичних уособлень, їх функцію у філософських роботах Хосе Ортеги-і-Гассета «Бунт мас», «Безхребетна Іспанія», «До питання по фашизм», а також головні способи відтворення і трансформації семантичної та граматичної структури уособлень, що мали місце у перекладі цих творів.

Мета дослідження полягає у визначенні особливостей відтворення семантичної та граматичної структури уособлення як стилістичного прийому у перекладі філософських публіцистичних творів іспанського філософа Хосе Ортеги-і-Гассета. Для досягнення означеної мети, були поставлені такі **завдання**:

1. Навести визначення уособлення як художнього засобу;
2. Проаналізувати головні класифікації уособлень;
3. Визначити головні функції уособлення у художньому і публіцистичному стилях і, зокрема, у філософських роботах Хосе Ортеги-і-Гассета;
4. Розглянути способи вираження граматичної структури уособлень;
5. Розглянути способи вираження семантичної структури уособлень;
6. Розглянути і проаналізувати способи відтворення граматичної та семантичної структури уособлення під час перекладу з іспанської мови на українську.

Об'єктом дослідження є стилістичне уособлення як художній засіб у творах Хосе Ортеги-і-Гассета.

Предмет дослідження складають способи відтворення граматичної та семантичної структури уособлення у творах «Бунт мас», «Безхребетна Іспанія», «До питання про фашизм» Хосе Ортеги-і-Гассета.

В ході написання дипломної роботи були використані теоретичні та емпіричні **методи** дослідження: аналіз, синтез, спостереження, класифікація,

узагальнення, порівняльний аналіз, перекладознавчий аналіз, описовий метод, метод суцільної вибірки та кількісних підрахунків.

Емпіричним матеріалом дослідження для наукової роботи послуговували твори іспанського філософа Хосе Ортеги-і-Гассета «Бунт мас», «Безхребетна Іспанія», «До питання про фашизм» та їх переклади українською мовою у виконанні В. Сахна та В. Бурггардта. Всього було опрацьовано 425 сторінок творів в оригіналі і, в результаті, зібрано 161 приклад стилістичного уособлення.

Теоретичне значення роботи полягає в узагальненні різнопланових досліджень уособлення, виявленні особливостей його семантичної та граматичної структури, що можуть створити проблеми під час перекладу, і, крім того, послуговувати об'єктом подальшого дослідження у літературознавстві та перекладознавстві. Висновки, зроблені у результаті дослідження, можуть бути цінними як для загальної, так і для часткової іспансько-української теорії перекладу, а також для суміжних із нею: італійсько-української, португальсько-української, французько-української.

Практичне значення роботи полягає у можливості застосувати отримані результати у навчальних курсах з теорії та практики перекладу, порівняльної стилістики, спеціальних курсах з перекладу, порівняльного літературознавства, а також отримані висновки можуть бути корисними для перекладачів у їх практичній діяльності.

Структурно дипломна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до кожного з них, загальних висновків та списку використаних джерел.

Ключові слова: уособлення, граматична структура, семантична структура, персоніфікатор, уособлюваний денотат, перекладацькі трансформації

РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ УСОБЛЕННЯ

1.1. Визначення поняття уособлення

У фіологічних колах послуговуються різними визначеннями та відповідниками для поняття *уособлення*. Цей художній засіб також позначають грецьким терміном *прозопопея* та латинським *персоніфікація*. У працях різних науковців та літературознавців можна також зустріти такі позначення як *confirmatio* [38, с. 12-15] та *оживлення* [22, с. 252]. Останній відповідник, як зазначає А. Ткаченко, є більш доречним, оскільки запобігає виникненню різночитань та охоплює ширшу семантику (перенесення ознак як людини, так і живих істот) [22, с. 252].

Більшість науковців (А. Ткаченко, О. Шинкаренко, Т. А. Єщенко, О. Потебня) схильні розглядати уособлення як підвид метафори. На додачу, Д. Лакофф визначає уособлення як когнітивний феномен та різновид концептуальної метафори, завдяки якому ми схильні осмислювати неживі предмети у рамках людських властивостей, мотивації та діяльності [32, с.33]. Для цього засобу є характерними комплекс власних ознак, певний набір виразових засобів, система мовних образів, при вживанні яких уособлюваність об'єкта може проявлятися з різним ступенем [23, с. 184].

Цікавим є спостереження науковця Д. Г. Маккея, який вказує на здатність уособлення проникати у людське мислення та “маскуватися” під іншими художніми мовними засобами, зокрема метонімією, просторовими метафорами та метафорами-контейнерами [35, с. 87]. Цю ідею підтримує Л. Дорст і додає, що уособлення у лінгвістичному плані може бути виражене через метафору чи порівняння, і в останньому випадку мати сильніший візуалізаційний ефект ніж те, що утворене за рахунок метафори [30, с.121].

У більшості довідкових джерел та наукових працях персоніфікацію та уособлення визначають як:

- перенесення ознак та властивостей людини та живих істот на неживі предмети, явища та абстрактні поняття, реалії психічного та етичного планів [41; 42; 43; 21; 27];
- перенесення ознак і властивостей одних феноменів світу живої природи на інші феномени світу природи (панкосмізм) : *море вис звірюкою* [21];
- метонімічне перенесення, або перенесення ознак і властивостей живого і одухотвореного за віссю частина - ціле (*зажурилась Україна; серце плаче*) [21];
- перенесення людських ознак і властивостей на феномени світу живої та неживої природи, (панпсихізм) (*верба сміється, веселі хати*) [21; 44].

Слід також зазначити, що навіть самі терміни *уособлення* та *персоніфікація* не завжди вважають синонімічними і в деяких джерелах можна знайти різні підходи до їх визначення. Так, уособлення визначають як: “художній прийом (один із видів метафор), при якому неживий предмет, явище чи поняття наділяють ознаками і властивостями живих істот” [45, с. 111; 41, с. 316].

Натомість персоніфікацію охарактеризовано як окремий вид уособлення, коли предмети, явища і абстрактні поняття наділяють властивостями людини для більш яскравого, виразного відтворення зображуваного [45, с. 85].

Звідси випливає, що уособлення за своїм значенням є дещо ширшим ніж персоніфікація, оскільки воно передбачає перенесення рис та властивостей не лише людини, але й будь-якої живої істоти.

Існують два основні підходи до визначення суті уособлення: вузький та широкий. Перший підхід передбачає здійснення метафоричного переносу лише за принципом антропоморфізму, натомість другий підхід також передбачає перенесення ознак за принципами зооморфізму та анімізму [6, с. 64].

У нашій науковій роботі було прийнято рішення взяти за основу друге, ширше, визначення поняття уособлення, з огляду на той факт, що уособлення у роботах Хосе Ортеги-і-Гассета, як показує аналіз, утворені за принципом не

лише антропоморфізму, а й зооморфізму, а проблеми перекладу можуть створюватися переносом ознак як від людини до неживого, так і від людини до живого чи від живого до неживого [8, с.211]. Часто навіть зустрічаються випадки, де майже неможливо провести лінію розмежування і чітко визначити, за яким з перерахованих принципів утворено цей троп.

Отже, підводячи підсумки, слід зазначити, що не існує єдиного та усталеного визначення поняття уособлення: науковці пропонують різні трактування, які подекуди виходять за рамки звичного розуміння цього стилістичного засобу як перенесення людських рис на неживі предмети, явища та абстрактні поняття.

На позначення цього явища існує більш ніж один термін (уособлення, прозопопея, персоніфікація, оживлення, конфірмація), що може призвести до виникнення певних труднощів під час визначення меж та суті цього тропу та вибору адекватного терміну для цілей конкретного дослідження. І хоча вчені вказують на їхню синонімію, водночас можна простежити різницю у значенні, яке вони можуть охоплювати.

Для цілей нашого наукового дослідження за результатами аналізу було прийнято рішення спиратися на термін *уособлення*, який ми, услід за іншими науковцями, трактуємо як стилістичний прийом, побудований на перенесенні ознак та властивостей за принципами антропоморфізму та зооморфізму, адже такий підхід дозволяє охопити усі випадки його вживання та, відповідно, труднощі, пов'язані з його перекладом.

1.2. Класифікація типів уособлень

За результатом аналізу теоретичних джерел можна помітити, що лише в невеликій кількості наукових робіт наведено класифікацію власне уособлення як тропу. Натомість нами було знайдено чимало праць, де подано типи класифікацій метафор за різними ознаками. Зважаючи на спорідненість цих двох тропів, та опираючись на думку багатьох науковців, що розглядають уособлення

як підвид метафори (Т. Єщенко, О. Потебня, А. Ткаченко та ін.), ми вважаємо за необхідне навести у роботі знайдені класифікації метафор та уособлень.

Більшість науковців, що займалися розглядом метафори та уособлення (Т. Єщенко, О. Потебня, Н. Гомон, В. Прокопенко, А. Мартинюк, А. Ткаченко) пропонують класифікувати їх за такими категоріями:

1) за морфологічним виявом головного компонента: іменникові, прикметникові, дієслівні [10, с. 230]. Як запевняє Т. Вознюк, найбільш метафоричний потенціал в собі несуть саме прикметники та дієслова. Прикметники є носіями статичної динамічності, а дієслова -динамічної [2, с. 398]

2) за формою: метафора, виражена однією частиною мови, цілим чи кількома реченнями. В останньому випадку вона може набувати форму алегорії чи уподібнення [16, с 132];

3) за структурою: прості, або однокомпонентні, та складні, чи поширені [10, с.230; 2, с.397];

4) за належністю до системи мови та мовлення: узуальні (або стерті, загальнономовні) та авторські (оказіональні, стилістичні) [10, с. 230; 24, с. 169; 2, с. 397]. Літературознавець Ткаченко А. також запропонував окреслити такі види метафор як семіметафора, образність якої є маловираженою через її частотне вживання на розмовному рівні [22, с. 251-252].

5) за семантикою виділяють: метафори-оживлення або ще відомі як метагоге, які включають антропометафори, зоометафори, ботанометафори (або біометафори) [14], метафори-опредмечування ознак, метафори-синестезії (сенсорні метафори) та химерометафори [10].

До запропонованої вище можна додати класифікацію літературознавиці К. Ч. Хауррієти. Досліджуючи стиль Ортеги-і-Гассета, науковиця звертає особливу увагу на такі категорії метафор, що використовуються в його творах:

1) евокативні, які відтворюють пластичне мислення автора;

2) інтенсивні, що слугують для більшого динамізму та драматизації;

3) інтерпретативні, націлені на створення символів та наділення речей певним значенням; [33, с. 116].

Для перекладознавства важливо детальніше розглянути категорії поділу метафор та уособлень за семантичним та морфологічним вираженням, за належністю до системи мови та мовлення та за структурою (прості та складні).

Аналіз семантичної структури допомагає краще зрозуміти механізм та принцип дії уособлення. Мінімальна семантична структура уособлення складається із уособлюваного денотата (предмета уособлення) та персоніфікатора – лексеми, яка містить у собі уособлювальні ознаки і завдяки якій відбувається уособлення [7, с.319].

Найпоширенішим способом творення метафори-оживлення виступає антропометафоризація. О. Цапок пояснює шлях виникнення антропоморфної метафори як зближення різних концептуальних зон із концептом ЛЮДИНА. Таким чином, інформація та знаковий комплекс переходить із донорської зони ЛЮДИНА на реципієнтну зону іншого концепту [25, с. 16]. Головна причина виникнення антропоморфної метафори на думку дослідниці полягає у тому, що ми звикли вивчати та пізнавати цей світ через первісну антропологізацію предмету [25, с. 17].

Т. Єщенко пропонує класифікувати цю групу метафор за певними тематичними групами, серед них зазначимо наступні:

1) Антропометафори, ключовими словами яких позначають динамічну сферу життєдіяльності людини (брече, блудить, біжить, тікає.), а також слова, що називають психофізіологічні процеси, стани особистості (сивіє, болить, дивиться, тощо) Наприклад, *тополя молиться, трамвай кричить*;

2) Антропометафори, ключовими словами яких є конкретизатори індивідуальних властивостей людської особистості: сивий, сонний, сумний. Наприклад, *сиві зорі, вагітна весна*;

3) Антропометафори, ключовими словами яких постають соматизми (назви частин тіла, внутрішніх органів людини): *долоня неба, очі роси, плечі гілок, жили дерев* [10, с.233].

Окрім наведеної класифікації антропометафор, варто також детальніше розглянути класифікацію так званих зоометафор, що також входять до складу метафор-оживлень.

Виділяють такі тематичні групи ключових слів з тваринною семантикою:

- Зоометафори з ключовими словами - назвами динамічної сфери життєдіяльності тварин (літати, повзати), звуками, які вони продукують (вити, скавчати, муркотіти). Наприклад: *душа гніздиться, мрія літає, совість повертається з нетеплих країв*;

- Зоометафори, які містять назви тварин (*коні гніву, метелики надій, метелики плачу, комашки очей*);

- Зоометафори, які охоплюють слова-конкретизатори індивідуальних властивостей тварин (дзьобатий, дикий, гнідий, здохлий): *крилатий дощ, дикий сніг, крилата печаль*;

- Зоометафори, до складу яких входять слова на означення частин тіла тварин: *крила фотографій, пір'я часу*;

- Зоометафори з опорними словами - назвами нерахованих сукупностей тварин (*згряя хмарок, отари хмар, каравани вод*) [10, с. 234].

Не менш важливим завданням для перекладу є аналіз граматичної структури уособлення, оскільки перш ніж застосувати ті чи інші перекладацькі трансформації, потрібно належним чином проаналізувати, якими частинами мови виражені персоніфікатор та денотат в оригіналі.

У формально-граматичній площині виділяють такі основні типи уособлення як:

- 1) предикативний, з уособлюваною ознакою в дієслові-присудку (*плаче дощ*);

- 2) атрибутивний – з уособлюваною ознакою в узгодженому означенні (*сумний місяць*), прикладці (*земля-матінка*) чи “граматичному ядрі” генетивного сполучення, якому формально підпорядковане означення (*голос вітру*);

3) дистантний, в якому уособлювана ознака сполучається з персоніфікованим денотатом не безпосередньо, а дистантно, і може бути виражена через дієприкметниковий чи дієприслівниковий зворот, прислівник та ін., наприклад, *вікна сяяли весело*);

4) розгорнутий (одному денотату приписується декілька уособлювальних ознак);

5) так звані “обережні” або “умовні” уособлення (виражаються через конструкції зі словами *здається, ніби, (не) мов, напевне* тощо: *ліс, здавалося, кликав мене*) [4, с.182-183; 20, с. 56–59].

З-поміж наведених типів, предикативне уособлення виділяють як найбільш виражене та впізнаване [4, с.182-183]. Більшу продуктивність дієслова в процесі метафоризації можна пояснити його абстрактною семантикою, що дозволяє переносити дії на інші предмети і явища та здатності дієслівних ознак сприяти виникненню найрізноманітніших семантичних відношень [11, с.62].

У перекладознавстві важливо також розрізняти уособлення за належністю до системи мови та мовлення і виділяти так звані стилістичні (авторські) та стерті (узуальні) уособлення. Функції, які вони можуть виконувати у тексті, виступати як стилістичний прийом чи слугувати засобом структурування речення, будуть вимагати різних перекладацьких стратегій та трансформацій [6, с.64]. Різними можуть бути і сфери їх використання. Якщо стерті уособлення широко зустрічаються у розмовній мові народу, то стилістичні можуть виникати лише у контексті художніх творів і мати свого автора [24, с. 169].

Вагому роль для перекладу також відіграє поділ уособлень за структурою на прості та поширені. Прості уособлення та метафори діють в межах лише одного речення, можуть переносити лише одну чи дві риси людини на певний фізичний об’єкт, і використовуються виключно для експресивного забарвлення твору, в той час як поширені зустрічаються протягом всього твору і слугують для створення цілісного образу [18, с. 143]. Схожої думки

припускається М. Блумфілд, розрізняючи такі два види уособлень: просте (simple personification) та уособлення-метафора (personification-metaphor). На його думку, уособлення-метафора є доволі обмежена у своєму впливові, адже ефект оживлення не виходить за рамки більш ніж одного чи двох речень, в той час як дія простого уособлення шириться на весь текст [29, с. 291].

Як висновок слід зазначити, що у лінгвістиці та літературознавстві існує чимало способів класифікувати метафори та уособлення за різними категоріями, зокрема за морфологічним виявом, структурою, семантикою, стилістичним та мовним рівнем. Для перекладу передусім важливим є поділ метафор та уособлень за такими категоріями як семантичне та граматичне вираження, їх належністю до системи мови та мовлення і за структурою. Ці чотири критерії заслуговують на особливу увагу, зважаючи на той факт, що вони дозволяють простежити механізм дії уособлення, відтворення його граматичних та семантичних форм, визначити, виступає воно як засіб структурування речення чи як стилістичний прийом, ступінь поширення його дії.

Особливу увагу було зосереджено на метафорі-оживленні, зважаючи на той факт, що семантично вони виражають ідею наділення неживих предметів, явищ та абстрактних понять рисами живих істот, що і відповідає головній функції уособлення. У свою чергу метафори-оживлення підлягають поділу на різні категорії за семантичним (антропометафори, зоометафори, ботанометафори) чи граматичним вираженням (предикативні, атрибутивні, дистантні, обережні).

1.3. Функції уособлення як стилістичного засобу у художній літературі

Посилаючись на висвітлену у попередніх підрозділах думку більшості науковців про те, що уособлення схильні розглядати як підвид метафори,

вважаємо за необхідне розглянути функції метафори та уособлення як стилістичного засобу.

Метафора як мовна і мовленнєва одиниця здатна виконувати декілька різних функцій, залежно від яких її можна розглядати як стилістичний прийом, спосіб образного вираження змісту, пізнання та номінації нових понять чи як спосіб мислення. [3, с. 32].

Х. Ортега-і-Гассет говорить про метафору як про одну із найплідніших можливостей людини: “Найбільше, на що ми здатні,- це комбінувати предмети. Лише метафора дає можливість відірватися від реальності і створити серед реальних речей уявні рифи, безліч островів, що гойдаються на хвилях.” У використанні цього стилістичного засобу він вбачав людське інстинктивне бажання втечі від реальності [48, с. 258].

Посилаючись на лінгвістів та літературознавців (І. Бабій, О. Семенюк, Л.В. Губа, Л. М. Топчій, Д. Лечуга, Л. Приблуда), виділимо такі функції метафор та уособлень у художній літературі:

- текстоутворювальна функція: метафора слугує формуванню ідіостилю письменника, створенню персонажів та образів, наділенню їх індивідуальними особливостями [1, с.15; 23, с.185; 34, с.64];
- естетико-художня функція: уособлення та метафори сприяють образності тексту, актуалізації його філософських та моральних домінант та відображенню авторської інтенції [23, с.185]. Завдяки уособленню ми поетизуємо та одухотворюємо зображуване у творі, перетворюємо об’єкт сприйняття в естетичний образ [9, с. 615],
- емоційно-оцінювальна функція: Метафора і уособлення слугують чудовими засобами впливу на адресата мовлення, сприяють вираженню позитивної чи негативної оцінки внутрішнього стану персонажів [17, с. 3];
- стилетворча функція. Як зазначає Л. О. Пустоцьвіт, часто саме метафора в сукупності з іншими стилістичними засобами розрізняє функціональні стилі мови, наділяє стиль автора самобутністю [19, с. 42];

- уточнення ідей та абстрактних сутностей. На думку Д. Лечуги, вони стають зрозумілими для нас, бо уособлення ніби матеріалізує їх, наділяючи людськими рисами та тілом [34, с.66];

До наведених вище функцій слід також додати класифікацію, запропоновану іспанським філософом Хосе Ортегою-і-Гассетом, чії твори послуговували нам емпіричним матеріалом для практичного розділу.

Філософ розрізняв два види метафор за функціями:

- 1) метафору, що дає найменування новим поняттям, які складно пояснити словами у прямому значенні в результаті перенесення на основі певних ознак (метафора у вузькому смислі);

- 2) метафору, яка слугує мисленню, тобто допомагає не лише назвати об'єкт таким чином, щоб він став зрозумілим для інших, але й фактично вигадати його [37, с. 394].

З огляду на вибраний для практичної частини емпіричний матеріал, хочемо також вказати на переваги використання метафори у філософських працях, зокрема:

- більшу прозорість в порівнянні з адаптованим неологізмом, оскільки їх ефекти базуються на схожості між двома раніше відомим термінами;
- її велику здатність до синтезу, зважаючи на те, що для утворення метафори потрібно активувати знання, вже набуті співрозмовником;
- її вміння переконувати, тому що завдяки уточненню вона робить доступними складні концепти, які важко виразити іншими способами. [39, с. 271].

Усунення метафори з філософських робіт, на думку Ортеги, вказує лише на незнання самої природи філософії та метафори. Вона слугує важливим ментальним інструментом, науковою формою думки. [37, с.392].

Метафори посідають провідне місце у працях Хосе Ортеги-і-Гассета. Він досить вправно і ретельно використовував цей троп, змінюючи розвиток філософської думки та ступінь її заглиблення [36, с. 131].

Філософ завжди наголошував на необхідності використання метафор як одного з видів логічних інструментів у наукових роботах, який приходить на допомогу тоді, коли ми досягаємо меж своєї уяви [39, с. 267; 36, с. 130]. Він вважає, що вона є необхідним інструментом інтелектуальної діяльності та допомагає осягати розумом складні об'єкти [37, с. 396].

Метафори Хосе-Ортеги є переважно “життєдайними”: філософ наділяє життям усе, що його оточує. Життя цікавило філософа у всіх його проявах та аспектах і символізувало для нього постійну діяльність, боротьбу, пригоди та ризик. Тому так часто у його роботах можна зустріти випадки вживання уособлення [36, с. 143].

Як запевняє Ігнасіо Бланко Альфонсо, стилю Ортеги-і-Гассета притаманна чіткість та ясність. Маючи на меті досягнути ефективної комунікації, він уникає техніцизмів та езотерики у своїх працях, перебуває у постійному діалозі із читачем [28, с. 12-14].

Уособлення наділяє його роботи, більшість яких належить до публіцистичного стилю і написана у формі есе, більшою експресивністю та емоційною вираженістю, створюючи яскраві і доступні для уяви образи. За рахунок цього, навіть пересічний читач, який, вірогідно, не є достатньо обізнаний з філософськими матеріями, здатен збагнути головні ідеї та закладені автором думки.

Підсумовуючи вище сказане, зазначимо, що метафори та уособлення у художніх та філософських творах відіграють такі функції як стилетворчу, емоційно-оцінювальну, естетико-художню, текстоутворювальну та інші. У роботах іспанського філософа Хосе Ортеги-і-Гассета метафори та уособлення посідають чільне місце і сприяють розвитку філософської думки. Використовуючи ці художні засоби, автору вдається експлікувати та донести складні філософські концепти та ідеї, популяризуючи таким чином філософію у ненаукових колах. Використання уособлення наділяє його роботи яскравою вираженістю та експресивністю. Переважна більшість метафор у його роботах

наділена “життєдайністю” і виступає у формі уособлень, що можна пояснити неабиякою зацікавленістю мислителя темою життя.

1.4. Проблеми та стратегії відтворення уособлення у перекладі

Під час перекладу уособлень можуть виникнути труднощі, спровоковані розбіжностями між іспанською та українською мовами. У цьому підрозділі розглянуто основні проблеми відтворення уособлення у перекладі, а також наведено стратегії відтворення його семантичної та граматичної структури.

Слід брати до уваги різні аспекти, зокрема, семантичну та граматичну структуру, ступінь її виразності чи стертості, проблему співвідношення граматичного роду зі статтю; образотворчий потенціал уособлення та його місце в ідейно-образній структурі твору, здатність уособлення відбивати світосприйняття, яке формується історично у певному національному контексті, сферу функціонування (фольклор, проза, поезія, публіцистика, тексти наукового чи офіційно-ділового стилю, що в свою чергу вимагатиме різних стратегій перекладу) [8, с. 211].

У перекладознавстві важливо розрізнити два види уособлень - стилістичне (або семантичне) та стерте (синтаксичне). В уособленні як стилістичному прийомі перше місце посідає його образотворча сила, яка і буде визначати стратегію перекладу [8, с. 213]. Стерте уособлення слугує засобом структурування речення і є більш притаманним для іспанської мови. Це можна пояснити тим, що порядок слів в іспанській мові, на відміну від української, є більш обмеженим і тяжіє до моделі SVO (підмет-дієслово-додаток), де підмет часто може набувати ознак уособлення. Як наслідок, семантична та синтаксична схема в іспанському реченні може не співпадати [5, с.42]. На додачу, підмет в українській мові відзначається меншою агентивністю, тобто він значно рідше сполучається з присудками, що позначають дії, характерні для людини [13, с.176].

Зважаючи на таку різницю між двома мовами, в разі недоцільності уособлення у мові перекладу можна застосовувати конверсію і відтворити агентивні підмети при перекладі на українську обставиною місця, часу або мети:

Los países mediterráneos participaron muy débilmente de este proceso de industrialización- У середземноморських країнах процес індустріалізації розвивався дуже повільно [15, с.53].

Більшість лінгвістів та перекладознавців вважають, що стерті уособлення зазвичай частіше зберігаються у перекладі ніж стилістичні. Це зумовлено тим, що перший тип уособлень зустрічається у мові більше [18, с.143].

У свою чергу під час перекладу стилістичного уособлення можуть виникнути труднощі з відтворенням лексико-семантичної та семантико-синтаксичної сполучуваності [15; 26].

Однією з таких проблем є відтворення уособлюваних іменників середнього роду у перекладі. О. Калустова у своїй статті зазначає, що головну проблему може становити невідповідність роду в іспанській та українській мовах, оскільки в іспанській мові, на відміну від української, відсутній середній рід. У таких випадках дослідниця радить вдаватися до заміни лексичного значення на синонімічне або семантично споріднене для того, щоб зберегти рід уособлюваного іменника [12].

Інша різниця полягає в тому, що уособлення як засіб структурування речення може розгортатися на рівні речення, у той час як уособлення як стилістичний прийом може охоплювати значно ширший контекст, виходячи на рівень тексту, що в свою чергу вимагатиме різних стратегій при перекладі [8, с. 213].

Під час перекладу уособлення його граматична та семантична структури можуть бути відтворені без змін, або ж, навпаки, зазнавати деяких трансформацій.

Семантична структура уособлення може зазнавати лексичної, контекстуальної, функціональної заміни. Спостерігається також поява

додаткових антропоморфізаторів чи, навпаки, їх вилучення, а також трансформація семантичного розвитку [7, с.319-321].

Натомість на граматичному рівні уособлення можуть відбуватися такі зміни як заміна предикативного та атрибутивного типу на дистантний та відтворення дистантного типу як предикативного у перекладі. У першому випадку така зміна призводить до послаблення експресивності, натомість предикативне уособлення, навпаки, підсилює персоніфікований образ. Можливою є також втрата умовного уособлення у перекладі чи відтворення уособлення іншого типу умовною за рахунок вилучення чи додавання лексико-граматичних компонентів, що виражають умовність у перекладі [4, с. 186].

Для оцінки перекладу метафор та уособлень зазвичай виділяють чотири головні критерії:

1. філологічний критерій: чи визнав перекладач логему мови оригіналу?;
2. критерій вибору: які логему мови оригіналу перекладач вирішив перенести з мови оригіналу, а які опустити?;
3. критерій компенсації: чи були прибрані логему вдало компенсовані у мові перекладу?;
4. мистецький критерій: як перекладач відтворив логему мови оригіналу та компенсаційні елементи [40, с. 149].

Як підсумок, можна зауважити, що для перекладу уособлень слід враховувати цілу низку аспектів, зокрема семантичну та граматичну структуру, їх функцію у тексті, ступінь виразності чи стертості, сферу функціонування, тощо).

Під час перекладу уособлення можуть зазнавати певних трансформацій або ж бути відтворені без змін. У перекладознавстві важливо провести лінію розмежування між стилістичним та стертим уособленням, які виконують різні функції, розгортаються на рівні речення чи тексту і, відповідно, вимагають різних стратегій перекладу.

Таким чином, було визначено головні труднощі, що можуть виникати під час перекладу стертих та стилістичних уособлень, зокрема це невідповідність структури іспанського та українського речень у випадку зі стертими уособленнями та проблеми з відтворенням лексико-семантичної чи семантико-синтаксичної структури стилістичних уособлень (як приклад було зазначено розбіжність роду уособлюваного іменника в оригіналі та перекладі). Було наведено основні способи відтворення семантичної та граматичної структури уособлень, зокрема контекстуальна, функціональна заміни, поява чи упущення додаткових антропоморфізаторів а також трансформація семантичного розвитку у семантичному плані разом із заміною предикативного та атрибутивного типу на дистантний, відтворення дистантного типу як предикативного у граматичній структурі уособлення а також вилучення та додавання умовного типу уособлень у перекладі. Для належної оцінки перекладу метафор та уособлень виділяють чотири головні критерії, зокрема: філологічний критерій, критерій вибору, компенсації та мистецький.

1.5. ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ I

Як висновок до теоретичної частини зазначимо, що в ході аналізу робіт та міркувань багатьох лінгвістів, ми натрапили на множинність визначень поняття уособлення, яке за своєю семантикою може охоплювати перенесення ознак не лише людини, а й усього живого. Відповідно, було прийнято рішення трактувати уособлення у цій науковій роботі як таке, що утворюється за принципом антропоморфізму та зооморфізму.

Також було виявлено чимало способів класифікувати метафори та уособлення, переважно за морфологічним виявом, структурою, семантикою, стилістичним та мовним рівнем. Важливим для перекладознавства виявився поділ метафор та уособлень за семантичним та граматичним вираженням, структурою, а також їх належністю до мови та мовлення, так як завдяки цим категоріям можливо простежити принцип дії уособлення, як воно відтворюється

у перекладі на семантичному та граматичному рівні і визначити його як спосіб структурування речення чи стилістичний засіб.

Розглядаючи дію уособлень у публіцистичних та філософських текстах іспанського філософа Хосе Ортеги-і-Гассета, ми виявили, що уособлення та метафори у його роботах наділені особливою функцією, слугують інструментом інтелектуальної діяльності, що допомагають краще збагнути складні концепти. Були виявлені та прокоментовані основні проблеми, що можуть виникнути під час відтворення стертого та стилістичного уособлення у перекладі з іспанської на українську мову, зокрема невідповідність структури іспанського та українського речень у випадку зі стертими уособленнями та проблеми з відтворенням лексико-семантичної чи семантико-синтаксичної структури стилістичних уособлень.

Теоретичний аналіз показав, що семантична структура уособлень може зазнавати таких трансформацій як лексична, контекстуальна, функціональна заміни, поява додаткових антропоморфізаторів чи, навпаки, їх упущення, а також зміна семантичного розвитку.

У свою чергу, серед трансформацій граматичного типу були виявлені заміна предикативного та атрибутивного типу на дистантний та відтворення дистантного типу як предикативного у перекладі, вилучення чи додавання обережного типу уособлень. Такі зміни можуть призводити як до послаблення, так і до підсилення персоніфікованого образу.

Наостанок, було наведено чотири головні критерії для оцінки перекладу метафор та уособлень, запропоновані лінгвістами: філологічний критерій, критерій вибору, компенсації та мистецький.

РОЗДІЛ II. СПОСОБИ ВІДТВОРЕННЯ ГРАМАТИЧНОЇ ТА СЕМАНТИЧНОЇ СТРУКТУРИ У ОСОБЛЕННЯ У ТВОРАХ ХОСЕ ОРТЕГІ-І- ГАССЕТА

2.1. Способи відтворення граматичної структури уособлення

Для дослідження способів відтворення граматичної структури уособлення за основу було взято класифікацію, запропоновану Н. Гомон [4, с.182-183]. В ході роботи над емпіричним матеріалом було виявлено, що граматична структура уособлення могла бути відтворена без змін чи зазнавати трансформацій різного типу.

Слід розпочати з групи уособлень, що належать до одного граматичного типу і які були відтворені у перекладі без змін або ж зазнавали трансформацій в межах певного граматичного типу.

Аналіз емпіричного матеріалу показав, що переважна більшість уособлень належить до предикативного типу (79%). Слід зауважити, що за рахунок приналежності переважної більшості уособлень до предикативного типу, стиль вибраних творів наділений яскравою вираженістю та динамізмом.

У межах предикативного типу уособлення могли бути відтворені у перекладі без змін у їх граматичній структурі:

-La revolución devora a sus propios hijos [51, с.130]. *-Революція пожирає власних дітей!*) [48, с.47]

В оригіналі уособлюваний денотат, виражений абстрактним іменником *la revolución*, набуває ознак оживлення за рахунок дієслова-персоніфікатора, вираженого простим дієслівним присудком *devorar*. У перекладі персоніфікатор

відтворено без граматичних змін через простий дієслівний присудок *пожирає*. Уособлюваний денотат *la revolución* в оригіналі та *революція* в перекладі виражений іменником. За рахунок наділення денотату такою ознакою живих істот, автор підкреслює жорстокий та кривавий характер революції.

Водночас зустрічалися випадки, коли персоніфікатори в межах граматичного типу зазнавали трансформації:

¿Cómo va a pretender (la filosofía) que nadie la tome en serio, si ella comienza por dudar de su propia existencia, si no vive más que en la medida en que se combate a sí misma, en que se desviva a sí misma? [51] -*Як же їй (філософії) домагатися, щоб хтось поважно ставився до неї, якщо вона (філософія) перш за все сумнівається в своєму власному існуванні, якщо вона живе лише в міру того, як вона борює та перекреслює себе?* [48, с.69]

В оригіналі уособлюваний денотат *filosofía* набуває ознак оживлення за рахунок дієслів-персоніфікаторів, виражених складеним дієслівним присудком *comienza por dudar* а також простими дієслівними присудками *no vive, se combate, se desviva*.

У перекладі усі персоніфікатори також належать до предикативного типу. Однак, спостерігаються і деякі трансформації: один з персоніфікаторів, *comienza por dudar*, вже відтворено як простий дієслівний присудок *сумнівається*. Перекладач також вирішив вдатися до уникнення повтору наголошеної форми прямого додатку *a sí misma*. Слід також звернути увагу на рішення перекладача відтворити вираз *se desvive a sí mismo* як *перекреслює себе*. Таке рішення є не досить вдалим, оскільки в ході перекладу не було передано ідею самопожертви та відданості комусь чи чомусь, що містить у собі семантика дієслова *desvivirse* [47]. Натомість дієслово перекреслити, якщо звіряти у довідкових джерелах, зокрема СУМ [46], позбавлене такого значення. Таким чином, можна поміти, що у наведеному прикладі було застосовану трансформацію по відношенню до персоніфікатора в межах предикативного типу. Натомість уособлюваний денотат в оригіналі та перекладі виражені через іменник, який виконує функцію підмета.

Серед інших трансформацій в межах одного граматичного типу можна було також спостерігати зміну часу персоніфікатора у перекладі:

No obstante, la fisiología ha notado que sin un mínimum de fatiga el órgano se atrofia [50, с. 10]- *Втім, фізіологія твердить, що без мінімуму втоми орган атрофується* [49, с.142].

В оригіналі персоніфікатор *ha notado*, виражений простим дієслівним присудком, стоїть у такому часі як *Preterito Perfecto*, що вказує на результативність і завершеність дії. Натомість у перекладі персоніфікатор *твердить* також відтворений як простий дієслівний присудок, однак вже через теперішній час. Як результат, можемо спостерігати зміщення акценту із завершеності та результативності дії на її продовжуваність.

Другою за чисельністю виявилася кількість атрибутивних уособлень, понад 15%. Спершу слід розглянути приклад відтворення уособлення без граматичних змін:

Y si hay una melancolía de las ruinas, que se levanta de ellas como el vaho de las aguas muertas, el provincial sensible percibía una melancolía no menos premiosa, aunque de signo inverso: la melancolía de los edificios eternos [51, с.44]. -*І якщо є меланхолія руїн, що підноситься з них, мов випари з мертвих вод, то цей чутливий провінціал відчував меланхолію не менш гнітючу, хоч і протилежну: меланхолію вічних споруд.* [48, с.31].

У цьому прикладі можна простежити наділення в оригіналі та перекладі ознаками живого відразу декількох денотатів: *las ruinas* та *los edificios*, відтворених у перекладі без граматичних змін іменниками *руїни* та *споруди*. У першому та третьому випадку уособлювана ознака міститься у “граматичному ядрі” генетивних словосполучень: *melancolía de las ruinas* у *la melancolía de los edificios eternos*, з відповідниками *меланхолія руїн* та *меланхолія вічних споруд* у перекладі. Таким чином, денотати, що виступають у ролі неузгоджених означень в оригіналі та перекладі, наділені здатністю відчувати психологічний стан, притаманний людині. В цьому ж реченні можна також знайти приклад так званого стертого уособлення *las aguas muertas*, з відповідником *мертві води* у

перекладі, що, зважаючи на часте вживання та термінологічний характер, вже втратило стилістичну вираженість.

Розглянемо інший приклад атрибутивного уособлення, цього разу вираженого узгодженим означенням у перекладі:

Y, en efecto, esos tiempos plenos son tiempos satisfechos de sí mismos; a veces, como en el siglo XIX, archisatisfechos. [51, с. 42] - *І дійсно, ті часи повноти — це часи задоволені; іноді, як у XIX столітті, аж надто задоволені.* [48, с. 30].

Уособлюваний денотат, виражений іменником у множині *tiempos*, набуває ознак живого завдяки узгодженому означенню, вираженому прикметником *satisfecho*, який, як правило, не є властивим для опису абстрактних понять, так як виражає емоційний стан, притаманний людині. У перекладі персоніфікатором до денотату *часи*, виражений іменником у множині, також виступає узгоджене означення, виражене прикметником *задоволені*. Цікавим для аналізу також виявився другий персоніфікатор, виражений в оригіналі прикметником *archisatisfechos*. У словнику іспанської мови [47] зазначено, що у поєднанні з прикметником префікс *archi* підсилює його значення і перекладається як 'дуже'. Перекладач вирішив підібрати такий відповідник як *аж надто задоволенні*, і це рішення можна вважати цілком слушним, оскільки персоніфікатор у перекладі, також виражений прикметником, підсилений поєднанням частки *аж* та прислівника *надто*.

В межах атрибутивного типу можливими також виявилися деякі трансформації, наприклад, відтворення персоніфікатора-прикметника в оригіналі іменником у перекладі:

Todos los fenómenos de una época son hermanos uterinos, aunque sean hermanos enemigos [51, с. 500]. - *Всі феномени однієї епохи є одноутробними братами, попри їх ворогування* [48, с.198].

В оригіналі персоніфікаторами до уособлюваного денотату *fenómenos*, виступають словосполучення *hermanos uterinos* та *hermanos enemigos*, виражені іменником *hermanos* та узгоджуваними прикметниками *uterinos*, *enemigos*. Натомість в перекладі один з персоніфікаторів вже відтворено іменником

ворогування, а повторення іменника *брати* усунуто за рахунок використання присвійного прикметника *їх*. Втім, навіть попри те, що персоніфікатор був відтворений іншою частиною мови у перекладі, це не вплинуло на семантику та експресивність уособлюваного образу. Натомість уособлюваний денотат в оригіналі та перекладі належить до однієї частини мови, іменника.

Наступним за чисельністю виявився так званий обережний тип уособлень, 3%.

В усіх зібраних прикладах уособлення цього типу не зазнавали граматичних змін. Розглянемо один з прикладів:

(El fascismo) Parece proponerse la forja de un Estado fuerte y emplea los medios más disolventes, como si fuera una facción destructora o una sociedad secreta [52, с. 497].- *(Фашизм) Наміряється викувати потужну державу, і вживає найруйнівніших засобів, немов якась ватага розбишак чи таємне товариство* [49, с. 196].

В оригіналі уособлюваний денотат, виражений іменником *fascismo* набуває ознак живого за рахунок порівняльної конструкції *como si fuera*. У перекладі ця порівняльна конструкція відтворена порівняльним зворотом *немов*, а уособлюваний денотат *фашизм*, також виражений іменником, прирівнюється до *ватаги розбишак та таємного товариства*. Тобто можна стверджувати, що у цьому прикладі граматична структура усіх компонентів, що входять до складу обережного типу уособлення, відтворена без змін. Натомість випущення у перекладі дієслова *fuera*, що стоїть у Pretérito Imperfecto de Subjuntivo є цілком виправданим, оскільки в українській мові вже закріпився переклад конструкцій *como si* у поєднанні з Pretérito Imperfecto de Subjuntivo або Pretérito Pluscuamperfecto del Subjuntivo через зв'язки *немов, ніби, наче*, однак з випущенням дієслова *ser*, що може стояти в одному з вище перерахованих часах субхунтиву.

Серед суцільної вибірки також зустрічалися випадки вживання дистантного типу уособлень, вираженого в оригіналі та перекладі переважно дієприкметниковим та дієприслівниковим зворотами, 2%. Емпіричний матеріал

показав, що у всіх прикладах граматична структура дистантного типу уособлень зазнавала змін. Розглянемо один з випадків:

Protegidos ante su propia conciencia por esa idea, (el liberalismo progresista y el socialismo de Marx) soltaron el gobernalle de la historia, dejaron de estar alerta, perdieron la agilidad y la eficacia [51, с.61]. - Приснавши сумління цією ідеєю, вони (прогресистський лібералізм, і Марксовий соціалізм) випустили з рук стерно історії, перестали бути насторожі, втратили спритність і дійовість [48, с.40].

В оригіналі персоніфікатор виражений дієприкметниковим зворотом *protegidos ante su propia conciencia por esa idea*, натомість в перекладі, дієприслівниковим зворотом *приснавши сумління цією ідеєю*. Уособлення в цьому прикладі функціонує за рахунок наділення ідеологічних течій лібералізму та соціалізму сумлінням, і, як результат, відбувається не просто оживлення, а олюднення денотатів.

Персоніфікатор, що належав що уособлення дистантного типу міг також переходити з недоконаного виду у доконаний:

Así se explica que, siendo por completo dueño del presente, tenga el fascismo que vivir al día y a nadie se le ocurra verlo proyectado sobre el futuro [52, с. 504]. -Ось чому фашизм, запанувавши над теперішнім, мусить жити одним днем, і ні в кого й гадки немає проектувати його в майбутнє [49, с. 202].

В оригіналі персоніфікатор входить до складу дієприслівникового звороту *siendo por completo dueño del presente*, в якому дієприслівник *siendo* належить до недоконаного виду. Натомість у перекладі персоніфікатор відтворений дієприслівниковим зворотом *запанувавши над теперішнім*, однак вже у доконаному виді. Як результат, у перекладі акцент зміщується на завершеність та результативність дії, в той час як в оригіналі більше простежується її процесуальність.

В ході аналізу емпіричного матеріалу було також виявлено випадки поєднання різних граматичних типів уособлень навколо одного денотату, зокрема поєднання атрибутивного та предикативного типів:

Si Europa, entretanto, persiste en el innoble régimen vegetativo de estos años, flojos los nervios por falta de disciplina, sin proyecto de nueva vida, ¿cómo podría evitar el efecto contaminador de aquella empresa tan prócer? [51, с.276] - *Якщо Європа в міжчассі продовжуватиме своє ганебне животіння, з нервами і м'язами, послабленими через брак дисципліни, без проекту нового життя, як зможе вона уникнути заразливого впливу такого величного підприємства?* [48, с.147].

Це речення є досить ілюстративним, оскільки в ньому можна виявити відразу декілька прикладів атрибутивного типу уособлення: перше з них виражене в оригіналі як словосполучення *régimen vegetativo*, утворене поєднанням іменника та прикметника, що в перекладі було відтворено іменником *животіння*. Другий приклад атрибутивного уособлення виражений через абсолютну конструкцію *flojos los nervios por falta de disciplina* в оригіналі, на що вказує виділення його комами по обидві боки, тоді як у перекладі воно виступає в ролі поширеного неузгодженого означення з *нервами та м'язами, послабленими через брак дисципліни*. В цьому ж таки прикладі помічаємо появу в перекладі додаткового персоніфікатора, вираженого дієприкметником *послабленими*.

Натомість предикативний тип уособлень в оригіналі, виражений складеним дієслівним присудком *podría evitar*, що стоїть в умовному часі, відтворений у перекладі відповідним складеним дієслівним присудком *зможе уникнути*, однак вже без відтінку умовності. Уособлюваний денотат *Europa* в оригіналі та *Європа* у перекладі, виражено через іменник.

Зустрічалися також випадки поєднання предикативного та дистантного типів:

Y como a la postre no es sino una máquina cuya existencia y mantenimiento dependen de la vitalidad circundante que la mantenga, el Estado, después de chupar el tuétano a la sociedad, se quedará hético, esquelético, muerto con esa muerte herrumbrosa de la máquina, mucho más cadavérica que la del organismo vivo [51] - *А оскільки вона, кінець кінцем, тільки машина, існування і утримання якої*

залежать від живучості її середовища, держава, висмоктавши з суспільства соки, обернеться в засохлий кістяк, помре іржавою смертю машини, куди більш моторошною, ніж смерть живого організму [48, с.93].

В оригіналі персоніфікаторами до денотату, вираженого іменником *el Estado*, виступають інфінітивна конструкція *después de chupar* та перифрастичні конструкції *se quedará hético, esquelético, muerto*.

Натомість у перекладі уособлюваний денотат *держава* набуває ознак живого завдяки дистантному типу уособлення, вираженого дієприслівниковим зворотом *висмоктавши всі соки*, та предикативному типу, вираженому через прості дієслівні присудки у словосполученнях *обернеться в засохлий кістяк* та *помре іржавою смертю*.

У перекладі можна прослідкувати такі трансформації як заміна інфінітивної конструкції на дієприслівниковий зворот. Помітно також, що в оригіналі декілька персоніфікаторів виражені через одну перифрастичну конструкцію, натомість у перекладі такої компактності зберегти вже не вдалося і довелося відтворити їх через різні словосполучення.

Цей приклад також цікавий тим, що у перекладі відбувається об'єднання двох прикметників-антропоморфізаторів *hético* та *esquelético*, що поєднуються з дієсловом *quedarse* у словосполучення *засохлий кістяк* у перекладі. Можемо припустити, що образність у перекладі дещо втрачається, оскільки значення прикметника *hético* як 'слабкого у кістках', або такого 'що страждає на кістозний фіброз' [47], який позначає фізичний стан, притаманний людині, у перекладі відтворено не до кінця. Тут також слід зауважити, що слово *кістяк* може мати декілька значень:

1. Сукупність кісток, що становить тверду основу тіла людини та хребетних тварин; скелет;
2. Основа, каркас чого-небудь [46].

Звідси випливає, що це слово може як нести ознаки уособлення, так і позначати щось неживе у другому значенні. Тому у перекладі варто було б ввести додатковий антропоморфізатор для збереження образу.

В попередніх випадках зустрічалися приклади уособлень, що в оригіналі та перекладі належали до одного граматичного типу, в межах якого граматична структура уособлення могла бути відтворена без змін або ж зазнавати певних трансформацій. Слід також розглянути приклади уособлень, що у перекладі переходять з одного граматичного типу до іншого.

Однією з найчастотніших трансформацій виявилось перетворення предикативного типу уособлень на дистантний:

La pluma suculenta descende sobre el papel y escribe estas palabras: La historia de toda nación, y sobre todo de la nación latina, es un vasto sistema de incorporación [50, с.8].- *Соковите перо бігає по аркушу паперу, виводячи ці слова: "Історія будь-якої нації, а надто нації латинської,— це розлога система поєднання"* [49, с.140].

Персоніфікатором в оригіналі виступає дієслово *escribe*, яке виконує функцію простого дієслівного присудку, і належить до предикативного типу, а в перекладі зазнає трансформації та стає дієприслівниковим зворотом *виводячи ці слова*, таким чином змінюючи граматичний тип самого уособлення. Уособлюваний денотат, виражений іменником *la pluma*, що виконую функцію підмета у реченні, у перекладі відтворено без граматичних змін як *перо*.

Розглянемо ще один приклад:

Si no se le (al pasado) da esa que tiene, volverá a reclamarla (la razón) y, de paso, a imponer la que no tiene [51, с.133]. -*Коли йому (минулому) не признати її (рацію), воно вернеться й буде вимагати її, накидаючи разом з нею свої помилки* [48, с.75].

Предикативний тип уособлення в оригіналі, що виконує функцію складеного дієслівного присудку *volverá a imponer*, у перекладі відтворений через обставину, виражену дієприслівником *накидаючи*. У наведеному прикладі також можна простежити, що в оригіналі персоніфікатори виражені через одну перифрастичну конструкцію: *volverá a reclamar y imponer*. Однак у перекладі вони були відтворені більш розгорнуто: наприклад, перифраза *volverá a reclamar*,

в якій дієслово *volver* вказує на повторюваність дії, була перекладена як *вернеться і буде вимагати*.

Слід зазначити, що наведений вище тип трансформації став можливим через наявність у предикативному та дистантному типі уособлень предикативних ознак.

Серед інших трансформацій спостерігалася також заміна уособлення атрибутивного типу на дистантний:

(*Filosofía*) *Se sabe a sí misma, por esencia, problemática, y abraza alegre su libre destino de Pájaro del Buen Dios,...* [51, с.69]- (*Філософія*) *Вона знає, що вона в істоті проблематична, і радісно приймає свою вільну долю Божої пташини,....* [48, с.68].

В оригіналі персоніфікатором до денотату *filosofía* виступає прикметник *alegre*, що у перекладі відтворено прислівником *радісно* і, відповідно, відбувається перехід з атрибутивного типу уособлення до дистантного. Натомість уособлюваний денотат *filosofía* було відтворено без граматичних змін як *філософія*.

Слід також згадати такий тип трансформації як заміна дистантного типу уособлень на предикативні:

Diríase que aquel fragor de batallas ha sido sólo un telón tras el cual tanto más tenazmente trabajaba la pacífica polípera de la paz, entretejiendo la vida de las naciones hostiles [51, с.266] - *Гуркім боїв був, так би мовити, лише завісою, за якою тим упертіше розросталась мирна співпраця, що тісно переплітала доли ворогуючих народів* [48, с.142].

Персоніфікатор, що в оригіналі виступає у ролі герундія *entetejiendo*, у перекладі відтворений простим дієслівним присудком *переплітала*, яке у свою чергу входить до складу підрядного означального речення. Окрім персоніфікатора, трансформації також зазнає уособлюваний денотат *la pacífica polípera de la paz*, який перекладач відтворив як словосполучення, утворене поєднанням *мирна співпраця*. Можна помітити, що у перекладі було випущено

лексему *polipera* (дослівно ‘поліповий’). Однак таке випущення було частково компенсоване, оскільки персоніфікатор, виражений простим дієслівним присудком *trabajaba*, було відтворено як *rozrostalasя*, яке входить до складу підрядного означального речення у перекладі. Як результат застосованої лексичної заміни, перекладачу вдалося провести паралель між зростанням поліпових коралів та співпраці.

Серед інших трансформацій можна було також простежити появу уособлення в оригіналі чи перекладі в результаті граматичних перетворень:

Era para el hombre cuestión de honor triunfar del espacio y el tiempo cósmicos, que carecen por completo de sentido, y no hay razón para extrañarse de que nos produzca un pueril placer hacer funcionar la vacía velocidad, con la cual matamos espacio y uugulamos tiempo [51, с.52] -Для людини це питання честі — тріумфувати над космічним простором і часом, що позбавлені всякого сенсу, і нема чого дивуватися, що це дає нам дитячу насолоду — пустити в дію чисту швидкість, яка вбиває простір і здавлює час [48, с.35].

В оригіналі уособлення відсутнє, оскільки агентом дії виступає жива істота, *nosotros*, на що вказує форма дієслів *matar* та *uugular* у першій особі множини. Натомість у перекладі вже спостерігаємо появу уособлення за рахунок того, що агентом дії виступає іменник *швидкість*, який в оригіналі виконував функцію додатку, а в перекладі - функцію підмета. Персоніфікатори, виражені простими дієслівними присудками *вбиває* та *здавлює* у перекладі наділяють денотат *швидкість* ознаками живого.

Отже, дослідження показало, що найбільш поширеними виявилися випадки вживання уособлення в оригіналі та перекладі, що належать до предикативного типу, з уособлювальними ознаками, що були закладені у простих та складених дієслівних присудках (79%). За рахунок частого використання цього типу уособлень, стиль обраних для емпіричного матеріалу творів вирізняється яскравою вираженістю та динамізмом.

Зустрічалися також приклади уособлень атрибутивного типу, вираженого через іменники у генітивних словосполученнях чи узгоджені прикметники

(16%), обережного типу (3%), вираженого через порівняльні конструкції в оригіналі та перекладі, дистантного типу, виявленого переважно у дієприкметникових та дієприслівникових зворотах (2%) та розгорнутого типу (3%) (коли навколо одного денотату поєднувалися різні типи уособлень, зокрема предикативного та атрибутивного, предикативного і дистантного).

У процесі аналізу оригіналів та перекладів вибраних творів були виявлені випадки, коли граматична структура уособлення була відтворена без змін. Однак також поширеними виявилися різні види граматичних трансформацій, як всередині певного граматичного типу (відтворення складеного дієслівного присудка простим у перекладі, дієприкметникового звороту дієприслівниковим, тощо), так і перехід уособлення від одного граматичного типу до іншого, зокрема: перетворення предикативного та атрибутивного типу на дистантний (відтворення прикметника прислівником у перекладі, заміна простих та дієслівних присудків на дієприслівники та дієприслівникові звороти) дистантного на предикативний (відтворення герундія в оригіналі як дієслівного присудка).

Можливою виявилася також поява уособлення у перекладі за рахунок лексико-граматичних трансформацій (наділення агентивністю абстрактного іменника *швидкість* та його узгодження з дієсловами-персоніфікаторами). Втім, слід зауважити, що кількість випадків появи уособлення чи додаткових персоніфікаторів у перекладі виявилася незначна. Попри застосовані у відтворенні персоніфікаторів граматичні трансформації, уособлювані денотати, на відміну від персоніфікаторів, були переважно відтворені без змін і виражені через іменники в оригіналі та перекладі.

2.2. Способи вираження семантичної структури уособлення

Для класифікації типів уособлень за семантичним вираженням за основу було взято принцип поділу Т. Єщенко на -антропо та -зоометафори.

Аналіз емпіричного матеріалу дослідження показав, що за семантичним вираженням уособлення найчастіше належали до такої тематичної групи як антропометафори (понад 97%). Значно менше виявилось випадків вживання зоометафор (3%).

Серед наведених семантичних типів уособлень можна виділити наступні категорії:

- антропометафори, уособлювальні ознаки яких позначають динамічну сферу людини:

Es verdaderamente cómico contemplar cómo esta o la otra republiquita, desde su perdido rincón, se pone sobre la punta de sus pies e increpa a Europa y declara su cesantía en la historia universal [51, с.191]. - Справді смішно дивитися, як та чи інша республічка у своєму глухому закутку стає навшпиньки, ганьбить Європу і оголошує її відхід зі світової історії [48, с.106].

У наведеному прикладі один з персоніфікаторів в оригіналі, виражений через словосполучення *se pone sobre la punta de sus pies*, наділяє уособлюваний денотат, *republiquita* здатністю виконувати притаманні людині рухи тілом. У перекладі персоніфікатор та уособлюваний денотат були відтворені без змін *стає навшпиньки* та *республічка*. Рішення перекладача використати зменшувально-пестливий суфікс для уособлюваного денотату у перекладі можна вважати цілком вдалим, зважаючи на той факт, що в оригіналі автором також було використано властивий для іспанської мови зменшувально-пестливий суфікс *-ita*. Як результат, перекладачу вдалося передати закладену автором інтенцію висміяти деякі республіки у своєму прагненні до відокремлення від Європи.

- антропометафори, що позначають психофізіологічні стани людини:

No cabe dudar de que la técnica —junto con la democracia liberal— ha engendrado al hombre-masa en el sentido cuantitativo de esta expresión [51, с.151]. - Не підлягає сумніву, що техніка, разом з ліберальною демократією, породила масу в кількісному розумінні цього слова [48, с.84].

В оригіналі денотат *la técnica* набуває ознак уособлення за рахунок персоніфікатора *engendrar*, який виконує функцію присудка у реченні і стоїть у Pretérito Perfecto, вказуючи на результативність дії. У перекладі він відтворений дієсловом-присудком *poroditi*, за рахунок чого перед нами постає образ персоніфікованого денотату як живої істоти, наділеної репродуктивною функцією. З метою підсилити образ та підкреслити провідну роль технологій у значному рості кількості населення у 20 столітті, Х. Ортега-і-Гассет вдається до перенесення цієї ознаки, притаманної безпосередньо живим істотам.

- антропометафори, уособлювальні ознаки яких конкретизують індивідуальні властивості людської особистості:

Castilla se transforma en lo más opuesto a sí misma: se vuelve suspicaz, angosta, sórdida, agria [50, с.18]. -*Кастілія обертається на повну свою протилежність — знову стає недовірливою, убогою, скупою, похмурою* [49, с.183].

В оригіналі денотат *Castilla* набуває ознак уособлення за рахунок цілої низки персоніфікаторів-прикметників *suspicaz, angosta, sórdida, agria*. У перекладі як уособлюваний денотат *Кастілія*, так і персоніфікатори, виражені прикметниками *недовірлива, убога, скупа, похмура* відтворені без змін. Використовуючи уособлення у цьому прикладі, автор досягає створення образу Кастілії як не вельми привітної жінки, викликає у читача враження похмурості та негостинності цих земель.

- антропометафори, уособлювані ознаки яких виражені через соматизми (назви частин тіла, внутрішніх органів людини):

España se arrastra invertebrada, no ya en su política, sino, lo que es más hondo y substantivo que la política, en la convivencia social misma [50, с.32].- *Іспанія волочиться безхребетна, і не тільки в політиці, а — що є глибше й суттєвіше за політику — в самому соціальному співіснуванні* [49, с.173].

В оригіналі персоніфікований денотат *España* набуває ознак живої істоти за рахунок словосполучення, складеного з дієслова-персоніфікатора *se arrastra* у поєднанні з прикметником *invertebrada*. Можна помітити, що ефект оживлення у цьому прикладі досягнуто за рахунок відразу двох частин мови. У перекладі

персоніфікатор до денотату *Іспанія* відтворено без змін через словосполучення *волочиться безхребетна*. Денотат у перекладі також відтворено без змін.

Ми звикли асоціювати таку частину тіла людини як хребет із твердістю характеру та стійкістю. Хосе Ортега-і-Гассет також вирішив вдатися до такого образу і, з метою підкреслити тодішній стан занепаду та кризи самоідентифікації іспанського суспільства, яке все ще оговтувалося після поразки 1898 року, наділив його таким соматизмом.

Окрім антропометафор, також можна виділити приклади уособлень, що належать до такого типу як зоометафори, зокрема ті, що позначають динамічні сфери життєдіяльності тварин:

De aquí esa extraña dualidad de prepotencia e inseguridad que anida en el alma contemporánea [51, с.60]. - *Звідси походить дивна двоїна — потужність і непевність, що загніздилася в сучасній душі* [48, с.39].

У наведеному прикладі механізм уособлення в оригіналі діє за рахунок персоніфікатора, вираженого простим дієслівним присудком *anidar*. Таким чином, персоніфікований денотат *dualidad de prepotencia e inseguridad*, порівнюється із птахом.

У перекладі можна простежити деякі зміни у відтворенні уособлюваного денотату: в оригіналі два абстрактні іменники *prepotencia e inseguridad* були поєднані з іменником *dualidad* через прийменник *de*, утворюючи словосполучення, тоді як у перекладі між іменником *двоїна* та абстрактними іменниками *потужність* і *непевність* вже стоїть тире. Що стосується персоніфікатора у перекладі, то можна помітити, що він відтворений без лексичних змін як *загніздилася*. Слід підкреслити влучність створеного образу, адже дійсно, деякі емоції та відчуття мають здатність сягати такої глибини і ніби пернаті вити гнізда у нашій душі.

Серед наведених типів уособлень варто також навести приклади уособлень, що функціонують на основі метонімії:

Cualquiera mente perspicaз de 1820, de 1850, de 1880, pudo, por un sencillo razonamiento a priori, prever la gravedad de la situación histórica actual [51, с.73] -

Всякий проникливий розум з 1820-го, 1850-го чи 1880 року міг простим, апіорним міркуванням передбачити серйозність сучасного історичного становища [48, с.46].

В оригіналі уособлюваним денотатом виступає іменник *mente*, а персоніфікатором-складний дієслівний присудок *pudo prever*. У перекладі уособлюваний денотат *розум* та персоніфікатор *міг передбачити*, що виступає у ролі складного дієслівного присудка, відтворено без змін.

Складається враження, що дію виконує не людина безпосередньо, а її розум, що виступає персоніфікованим денотатом, тобто уособлення діє за принципом “частина-ціле”.

Підсумовуючи сказане зазначимо, що у суцільній вибірці переважною виявилася кількість антропометафор (понад 97%), уособлювальні ознаки яких позначають динамічну сферу, психофізіологічні стани та індивідуальні риси характеру людини та соматизми (уособлювані ознаки виражені через назви частин тіла). Значно меншою виявилася кількість використання зоометафор, які позначають динамічні сфери життєдіяльності людини (понад 3%). В ході аналізу емпіричного матеріалу було також виявлено приклади уособлень, що функціонують на основі метонімії.

2.3. Способи відтворення семантичної структури уособлення у перекладі

В результаті аналізу емпіричного матеріалу, було виявлено різні способи відтворення семантичної структури уособлення у перекладі.

У більшості випадків (75%) семантична структура уособлень, як персоніфікатор так і денотат, була відтворена без змін:

Ni todas las edades se han sentido inferiores a alguna del pasado, ni todas se han creído superiores a cuantas fueron y recuerdan [51, с.37]. - *Не всі віки чулися*

нижчими від якогось минулого віку, але й не всі вважали себе вищими за все, що було і жило в пам'яті [48, с.28].

В оригіналі денотат *las edades* набуває ознак уособлення за рахунок персоніфікаторів, виражених складеними іменними присудками *se han sentido inferiores, se han creído superiores*. У перекладі уособлюваний денотат відтворений без семантичних змін іменником *віки*, а персоніфікатори-складеними іменними присудками *чулися нижчими, вважали себе вищими*, тобто можна стверджувати, що семантична структура уособлення у наведеному прикладі у перекладі відтворена без змін.

В емпіричному матеріалі були також зібрані приклади змін у семантичній структурі уособлення із заміною персоніфікатора чи денотата (25 % з усієї суцільної вибірки). Спершу слід розглянути приклади заміни та трансформації у перекладі персоніфікатора, що виявилися більш поширеними.

Серед поширених трансформацій можна виділити лексичну заміну персоніфікатора в межах однієї тематичної групи:

Y si la impresión tradicional decía: “Vivir es sentirse limitado y, por lo mismo, tener que contar con lo que nos limita”, la voz novísima grita:... [51, с.84].- *І коли традиційне враження підшпигувало: “Жити — це почуватись обмеженим, отже, хоч-не-хоч рахуватися з тим, що нас обмежує”, то найновіший голос кричить:..* [48].

В оригіналі персоніфікатором виступає дієслово *decir*, яке в перекладі зазнає синонімічної трансформації і відтворюється як дієслово *підшпигувати*. Як результат можна помітити, що семантика і тональність образу зазнає певних змін: у перекладі уособлений денотат, відтворений без змін як *традиційне враження*, ніби наділений меншою силою, оскільки воно вже не говорить, а переходить на шепіт. Таким чином, вжита синонімічна заміна персоніфікатора у перекладі призводить до зміни експресивності образу.

Лексичні зміни персоніфікаторів також могли виходити за межі однієї тематичної групи:

Si se sintiese (el tiempo) decaído, vería otras épocas como superiores a él, y esto

sería una y misma cosa con estimarlas y admirarlas y venerar los principios que las informaron [51, с.59]. - *Якби він чувся занепалим, він мав би інші епохи, вищі за себе, а це було б одне й те саме, як поважати, подивляти й шанувати їх форматворчі принципи* [48, с.39].

Персоніфікатором в оригіналі виступає простий дієслівний присудок *vería*, що належить до групи антропометафор. У перекладі персоніфікатор також виступає антропометафорою, що позначає динамічні сфери людської діяльності, однак відтворений вже як *мав би* в результаті лексичної заміни. Втім, слід зазначити, що у цьому прикладі такі зміни не сильно впливають на створений образ, тому переклад можна вважати цілком адекватним. У свою чергу уособлюваний денотат *el tiempo* також не зазнає семантичних змін у перекладі і відтворений відповідником *час*.

Можна розглянути ще один приклад лексичної заміни персоніфікатора у перекладі:

La galantería intenta ahora sobornarme para que yo diga a los hombres de ultramar que, en efecto, Europa se ha americanizado, y que esto es debido a un influjo de América sobre Europa [51, с.32]. - *Галантність вимагала б, щоб я сказав людям з-за моря, що, справді, Європа заамериканізувалась і що це зумовлено впливом Америки на Європу* [48, с.26].

В оригіналі уособлюваний денотат *la galantería* набуває ознак оживлення за рахунок персоніфікатора, вираженого складеним дієслівним присудком *intenta sobornarme*, який належить до групи антропометафор, що позначають динамічну сферу діяльності людини. Натомість у перекладі персоніфікатор зазнає не лише граматичної зміни, оскільки вже стоїть в умовному часі, але й також лексичної і відтворюється як *вимагала б*. Можна простежити, що у перекладі створений образ набуває більшої різкості та владності у порівнянні з оригіналом. У свою чергу для уособлюваного денотату у перекладі підібрано точний лексичний відповідник *галантність*. Звідси випливає, що лексична заміна впливає на тональність образу у перекладі.

Репрезентативними також виявилися випадки вживання контекстуальних

замін персоніфікатора:

Así, la vida se les escapó de entre las manos, se hizo por completo insumisa, y hoy anda suelta sin rumbo conocido [51, с.62]. - *Отак життя вирвалося їм з рук, зробилося зовсім непокірним і сьогодні пливе навмання, без визначеного курсу* [48, с.40].

В оригіналі персоніфікатором виступає перифрастична конструкція *anda suelta*, що дослівно можна перекласти як ‘ходить на волі’, відтворене у перекладі як *пливе навмання*. Персоніфікатори в оригіналі та перекладі належать до групи антропометафор, що позначають динамічну сферу людської діяльності. Попри зміну семантики руху персоніфікатора (‘ходити’ в оригіналі та ‘плисти’ в перекладі), та інших лексичних замін, перекладачу вдалося передати закладені автором образ та ідею безцільності та невизначеності життя. Уособлюваний денотат, *la vida* в оригіналі та *життя* у перекладі, відтворено без семантичних змін.

Слід також розглянути приклади появи додаткових персоніфікаторів у перекладі:

Ahora bien, el signo de interrogación dibuja sobre el papel un lazo de gaucho tendido hacia los pies de todos los incautos descifradores de enigmas [52, с. 497].- *Знак запитання постає, звиваючись, мов пастуше ласо, біля ніг усіх необачливих розгадників таємниць* [49, с.195].

В оригіналі персоніфікатором до уособлюваного денотату *el signo de interrogación* виступає простий дієслівний присудок *dibuja*, що належить до групи антропометафор на позначення динамічної сфери людської діяльності. Однак у перекладі персоніфікатор зазнає лексичної зміни і вже відтворений як дієслівний присудок *постає*. На додачу, можна простежити появу додаткового персоніфікатора, вираженого дієприслівником *звиваючись*, яке в свою чергу доповнюється порівнянням *мов пастуше ласо*. Звідси випливає, що за рахунок появи додаткового антропоморфізатора, у перекладі виникає більш розгорнутий образ.

Слід прокоментувати приклади, в яких внаслідок мовної інтерференції

стерта персоніфікація, яка в іспанській мові використовується значно частіше і слугує способом структурування речень, в перекладі залишалася і ставала вже стилістично вираженою, що у свою чергу призводило до виникнення непотрібного образу:

Este ensayo pretende haber preparado la respuesta a tal pregunta [51, с. 113]. - *Цей нарис намагається дати відповідь на таке питання* [48, с.65].

Персоніфікатором в оригіналі виступає складений дієслівний присудок *pretende haber preparado*, яке можна віднести до категорії антропометафор, що позначають динамічну сферу діяльності людини. В перекладі персоніфікатор відтворений без змін як *намагається дати відповідь*. Якщо в оригіналі уособлення звучить досить органічно і не несе жодного емоційного забарвлення, то в перекладі, навпаки, помітно, що уособлюваний денотат, *ensayo* в оригіналі та *нарис* у перекладі, наділений ознаками живого і здатністю виконувати певні дії, в наслідок чого виникає непотрібний образ. У перекладі слушно було б застосувати синтаксичну конверсію і відтворити агентивний підмет *ensayo* при перекладі обставиною місця у цьому *нарисі*.

До іншої групи належать трансформації, що полягали у заміні уособлюваного денотату у перекладі:

El pesimismo, el desánimo que hoy pesa sobre el alma continental, se parece mucho al del ave de ala larga que al batir sus grandes remeras se hiere contra los hierros del jaulón [51, с.213] .- *Песимізм і пригнічення, яке нині тяжить над душею Європи, нагадує розпач ширококрилого птаха, що б'ється об залізні ґрати своєї клітки* [48, с.116].

В оригіналі уособлюваним денотатом виступає словосполучення *el alma continental*, натомість в перекладі воно відтворене як *душа Європи*, за рахунок чого образ виходить більш конкретизований у перекладі.

У цьому прикладі можна простежити ще одну цікаву трансформацію: два уособлювані денотати в оригіналі, *el pesimismo* та *el desánimo*, прирівнюються до птахів через розгорнуте порівняння, *se parece mucho al del ave de ala larga que al batir sus grandes remeras se hiere contra los hierros del jaulón*, що належить до

обережного типу уособлення. У перекладі можна простежити появу у порівнянні додаткового персоніфікатора, вираженого іменником *rozpach*.

Траплялися випадки, коли зміни зазнавав образ, що будувався на основі роду:

Del otro lado de la Edad Media hallamos nuevamente una época en que, como en la Moderna, manda alguien, bien que sobre una porción acotada del mundo: Roma, la gran mandona. Ella puso orden en el Mediterráneo y alrededores [51, с.184] - *По той бік Середньовіччя ми знову знаходимо епоху, де, подібно як в модерні часи, хтось володіє, хоч лише над обмеженою частиною світу. Це — Рим, великий володар. Він завів порядок у середземноморському просторі та на його окраїнах* [48, с.102].

В оригіналі спостерігаємо, як образ Риму будується навколо порівняння з величною та владною жінкою, на що вказує приналежність уособлюваного денотату в іспанській мові до жіночого роду (використання артиклю жіночого роду *la* та займенника третьої особи однини *ella*). Натомість у перекладі Рим вже навпаки постає перед читачем як ‘великий володар’, який пильнує за дотриманням ладу у Середземномор’ї . Такий ефект створено за рахунок переходу уособлюваного денотату у перекладі до категорії чоловічого роду. В межах наведеного прикладу цілком прийнятно буде стверджувати, що образ, попри зміну роду, не втратив свого стилістичного ефекту у перекладі.

Слід зазначити, що відтворення уособлюваного денотату у перекладі багато в чому буде також залежати від його місця в образній структурі: є він центральним образом у творі і розгортається на рівні тексту або ж, навпаки, лише на рівні одного речення.

Під час аналізу емпіричного матеріалу було виявлено приклади розгортання уособлюваного образу на рівні цілого тексту:

El fascismo tiene un cariz enigmático, porque aparecen en él los contenidos más opuestos. Afirma el autoritarismo, y a la vez organiza la rebelión. Combate la democracia contemporánea y, por otra parte, no cree en la restauración de nada pretérito. Parece proponerse la forja de un Estado fuerte y emplea los medios más

disolventes, como si fuera una facción destructora o una sociedad secreta [52, с.497].
- *Фашизмові притаманна скрайня суперечливість. Обстоюючи авторитаризм, він, утім, зорганізовує заколот. Протистоїть сучасній демократії, а проте не вірить у реставрацію нічого давноминулого. Наміряється викувати потужну державу, і вживає найруйнівніших засобів, немов якась ватага розбишак чи таємне товариство* [49, с.195].

У наведеному прикладі, який було взято із роботи Хосе Ортеги-і-Гассета «До питання про фашизм», можна простежити, як уособлюваний денотат, виражений іменником *fascismo* в оригіналі та *фашизм* у перекладі, виходить за межі одного речення, за рахунок чого перед читачем виникає доволі розгорнутий образ, який посідає чільне місце у канві твору.

Можна також простежити, як персоніфікатор *afirma*, який виконує функцію простого дієслівного присудка, у перекладі зазнає трансформації і відтворений обставиною, вираженою дієприслівником *обстоюючи*. Таким чином, можемо простежити, що у перекладі акцент зміщується більше на одночасності двох дій (обстоювати й зорганізовувати).

Отже, аналіз способів відтворення семантичної структури уособлень, показав, що семантична структура уособлення може бути відтворена без зміни у більшості випадків (75%). Можливими є також трансформації у семантичній структурі за рахунок лексичної заміни персоніфікатора в межах однієї чи різних тематичних груп, контекстуальної заміни, появи додаткових персоніфікаторів у перекладі, а в деяких випадках - виникнення уособлюваного образу, відсутнього у перекладі за рахунок відтворення структури іспанського речення у перекладі без змін.

До того ж, були виявлені зміни у відтворенні уособлюваного денотата, що базувалися на лексичній заміні чи зміні роду. Однак, слід зауважити, що у порівнянні із кількістю випадків, коли змін у перекладі зазнавали персоніфікатори, уособлювані денотати, як правило, майже завжди були відтворені без змін.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ II

Отже, в ході аналізу емпіричного матеріалу було виявлено, що переважна більшість уособлень належить до предикативного типу, вираженого через прості та складені дієслівні присудки (79%). Другим за чисельністю виявився атрибутивний тип уособлень, уособлювана ознака яких містилася у «граматичному ядрі» генетивних словосполученнях чи узгоджених прикметниках (16%). Значно меншим виявилася кількість прикладів так званого обережного типу уособлень, втіленого у порівняльних конструкціях (3%) та дистантного типу, вираженого переважно через дієприкметникові та дієприслівникові звороти (2%). Крім того, були зафіксовані приклади так званого розгорнутого типу уособлень, коли в оригіналі та перекладі були зафіксовані приклади поєднання предикативного та атрибутивного типів, предикативного та дистантного.

У межах наведених типів уособлень мали місце граматичні трансформації персоніфікаторів (відтворення уособлюваного прикметника іменником, складеного дієслівного присудка простим, дієприкметникового звороту дієприслівниковим, перехід з одного граматичного часу в інший, відтворення дієприслівника недоконаного виду доконаним у перекладі), або ж персоніфікатори були відтворені без змін.

Граматичні трансформації могли також виходити за межі одного граматичного типу. Найчастішою виявилася заміна предикативного типу на дистантний, коли простий чи складений дієслівний присудок у перекладі був відтворений дієприслівником чи дієприслівниковим зворотом. Другою за частотністю виявилася заміна уособлення атрибутивного типу на дистантний (відтворення прикметника-персоніфікатора прислівником у перекладі), заміна дистантного типу на предикативний (відтворення герундія в оригіналі простим дієслівним присудком у перекладі). Серед інших граматичних трансформацій

можливою виявилася також поява уособлення у перекладі внаслідок лексико-граматичної трансформації (наділення агентивністю абстрактного іменника та його узгодження з дієсловами-персоніфікаторами). Що стосується уособлюваних денотатів, виражених в оригіналі та перекладі іменниками, то, на відміну від персоніфікаторів, вони в більшості випадків були відтворені без змін.

Більшість уособлень за семантичним вираженням належить до антропометафор, що позначають динамічні сфери людської діяльності, психофізіологічні стани, індивідуальні риси характеру людини або ж антропометафори, виражені через соматизми (97%). Натомість кількість прикладів уособлень, що належить до зоометафор, які позначають динамічні сфери життєдіяльності людини виявилася значно меншою (3% з усієї суцільної вибірки).

Аналіз способів відтворення семантичної структури уособлення показав, що під час перекладу воно може бути відтворене без змін чи зазнавати різних трансформацій, таких як лексична заміна персоніфікатора в межах однієї чи різних тематичних груп, контекстуальна заміна, поява додаткових персоніфікаторів у перекладі, або ж виникнення уособлюваного образу, відсутнього у перекладі, за рахунок відтворення структури іспанського речення у перекладі без змін. Зустрічалися поодинокі випадки, коли змін у перекладі зазнавав уособлюваний денотат через лексичну трансформацію чи зміну роду, однак майже у 97 % випадків семантична структура уособлюваного денотату була відтворена без змін.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

За результатами теоретичного аналізу, зважаючи на запропоновані лінгвістами визначення та позначення цього поняття, його класифікації за різними ознаками, функції та способи відтворення у перекладі, було прийнято рішення трактувати уособлення як різновид метафори, що слугує засобом перенесення ознак та властивостей на феномени живої та неживої природи за принципами антропоморфізму та зооморфізму. Серед наведених способів класифікувати уособлення, були виявлені найвагоміші для перекладу, зокрема поділ уособлення за семантичним вираженням (антропометафори та зоометафори) та граматичним вираженням (поділ на уособлення предикативного, атрибутивного, дистантного, обережного та розгорнутого типу), структурою (прості та поширені), їх належністю до мови та мовлення (стерті уособлення та стилістичні).

Уособлення та метафори здатні виконувати різні функції у художніх текстах: текстоутворювальну, естетико-художню, емоційно-оцінювальну, стилетворчу. У філософських та публіцистичних роботах Хосе Ортеги-і-Гассета була підкреслена провідна роль уособлень та метафор в досягненні інтелектуальної діяльності філософа, оскільки вони допомагають краще розкрити важливі філософські концепти і донести їх до масового читача.

В результаті опрацювання теоретичних праць з перекладу було виявлено, що головні проблеми у відтворенні граматичної структури уособлення становлять невідповідність структур іспанського та українського речення для перекладу стертого уособлення, а також відтворення лексико-семантичної чи семантико-синтаксичної структури стилістичних уособлень (невідповідність роду уособлюваних денотатів в оригіналі та перекладі). Було розглянуто різні способи відтворення граматичної структури, такі як заміна предикативного та атрибутивного типу на дистантний, відтворення дистантного типу як предикативного у перекладі, вилучення чи додавання обережного типу

уособлень а також семантичної структури, зокрема лексична, контекстуальна, функціональна заміни, поява додаткових антропоморфізаторів чи, навпаки, їх упущення, а також зміна семантичного розвитку. Основними критеріями для оцінки перекладу уособлень та метафор виявилися філологічний критерій, критерій вибору, компенсації та мистецький.

Аналіз емпіричного матеріалу показав, що граматична структура більшості уособлень в оригіналі та перекладі належить до предикативного та атрибутивного типу. Менш поширеними виявилось вживання уособлень, що належать до дистантного, так званого обережного та розгорнутого типу уособлень, де поєднувалися різні граматичні типи уособлень. У перекладі граматична структура могла бути відтворена без змін, однак також мали місце трансформації як у межах одного граматичного типу, так і зміни у структурі, що призводили до переходу від одного граматичного типу до іншого, зокрема заміна предикативного та атрибутивного типу на дистантний, дистантного типу на предикативний. В результаті застосованих у перекладі лексико-граматичних змін, було також виявлено появу уособлення у перекладі. Варто зауважити, що на відміну від частотності трансформацій у граматичній структурі персоніфікаторів, уособлювані денотати були відтворені без змін.

Було виявлено, що за своєю семантичною структурою переважна більшість уособлень належить до антропометафор, в той час як лише незначний відсоток уособлень можна зарахувати до зоометафор. Семантична структура уособлень могла бути відтворена без змін або ж зазнавати таких трансформацій як лексична заміна персоніфікатора в межах однієї чи різних тематичних груп, контекстуальна заміна, поява додаткових персоніфікаторів у перекладі, чи виникнення уособлюваного образу, відсутнього у перекладі, за рахунок калькування у перекладі структури іспанського речення. Семантична структура уособлюваного денотату, так само як і граматична, як правило, була відтворена без змін. Поодинокими виявилися випадки, коли уособлюваний денотат зазнавав змін в результаті лексичної зміни чи зміни роду.

Перспективу для подальших досліджень може становити необхідність подальшого вивчення явища стилістичного уособлення як одного з провідних художніх засобів у публіцистичних та художніх творах та особливостей відтворення його граматичної та семантичної структури у перекладі з української мови на іспанську, а також дослідження частотності вживання цього явища на матеріалі співвідносних оригінальних текстів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Теоретичні джерела

1. Бабій І.О., Семенюк О.А. Метафоричність художнього мовлення В. Шевчука (на матеріалі повісті “Птахи з невидимого острова”) // *Закарпатські філологічні студії*. Випуск 4. Том 1. Ужгород, 2018. С. 11-15.
2. Вознюк Т. М. ПАРАМЕТРИ КЛАСИФІКАЦІЇ ВИВЧЕННЯ МЕТАФОРИ (НА ПРИКЛАДІ ПОЕЗІЙ П. М. ПЕРЕБИЙНОСА). *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова*. 2008. № 4. С. 394–399.
3. Гаврилюк А. Метафора, її природа та роль у мові та мовленні. *Вісник Національного технічного університету України "Київський політехнічний інститут"*. 2013. № 2. С. 29–33.
4. Гомон Н. В. Відтворення персоніфікації у перекладі з іспанської на українську (формально-граматичний аспект). *Мовні і концептуальні картини світу*. 2014. № 50. С. 182–188. URL: [http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_met a&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=Mikks_2014_50\(1\)_28](http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_met a&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=Mikks_2014_50(1)_28) (дата звернення: 26.10.2022).
5. Гомон Н. В. ПЕРСОНІФІКАЦІЯ: ПЕРЕКЛАДОЗНАВЧІ АСПЕКТИ. *В І С Н И К Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2010. С. 40–43.
6. Гомон Н. В. Персоніфікація, уособлення, прозопопєя: до питання терміна (перекладознавчий аспект). *Наукові записки ЦДПУ. Серія Філологічні науки*, Вип. 136. 2015. С.61–65.

7. Гомон Н. В. Семантична структура персоніфікації та її відтворення в перекладі. 2014. С. 318–322.
8. Гомон Н. В. Стратегії відтворення персоніфікації у перекладі. *Поміж мов і культур: методологічні й еклектизм і міждисциплінарність сучасного мовознавства*. 2017. С. 210–216.
9. Губа Л. СТИЛІСТИЧНА ФІГУРА ПЕРСОНІФІКАЦІЇ У ХУДОЖНІХ КАЗКАХ ГЕРМАНА ГЕССЕ. *«Молодий вчений»*. 2017. С. 614–618. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/ua/archive/50/> (дата звернення: 18.02.2023).
10. Єщенко Т. А. СЕМАНТИКО-СТИЛІСТИЧНІ ТИПИ МЕТАФОР: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ. *Донецьке відділення Наукового товариства ім. Шевченка*. 2010. Т. 18. С. 224–240.
11. Зайцева В., Ковальчук М. С. ЛЕКСИКО-МОРФОЛОГІЧНЕ ВИРАЖЕННЯ МЕТАФОР У РОМАНІ Л. КОСТЕНКО «ЗАПИСКИ УКРАЇНСЬКОГО САМАШЕДШОГО». *Лексико-граматичні інновації в сучасних слов'янських мовах: X Міжнародна наукова конференція*. 2021. С. 62–65.
12. Калустова О. М. ПЕРСОНІФІКАЦІЯ ІМЕННИКІВ СЕРЕДНЬОГО РОДУ ЯК ПРОБЛЕМА ПЕРЕКЛАДУ. *Філологічні науки*. 2002. № 3.
13. Карабан В.І., Мейс Дж. Теорія і практика перекладу з української мови на англійську мову. – Вінниця, 2003.
14. Качуровський І. В. Основи аналізу мовних форм (стилістика). Фігури і тропи. Мюнхен; К., 1995;
15. Курс письмового перекладу. Іспанська мова: начальний посібник/ О.М. Калустова, І.М.Шиянова, К.А. Танич та ін. -2-е вид., перероб. та доп.-К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет». 2012.-271 с. (+)
16. Потебня О. О. Естетика і поетика слова : Збірник. Київ : Мистецтво, 1985. 302 с.
17. Приблуда, Л. М. Стилістичні функції метафори у прозі початку ХХІ століття / Л. М. Приблуда // *Society of culture*. - Lublin, 2013. – Р. 4. – Р. 188-193.

18. Прокопенко В. В., Мартинюк А. П. АНГЛО-УКРАЇНСЬКІ ПЕРЕКЛАДИ УОСОБЛЕННЯ В ХУДОЖНЬОМУ ТЕКСТІ. *IN STATU NASCENDI*. 2020. № 21. С. 139–144.
19. Пустовіт Л. О. Засоби вираження метафори / Л. О. Пустовіт // *Культура слова*. – 1976. – Вип.11. – С. 34–42.
20. П'ятецька О. В. Антропоморфна метафора в поетичному тексті / О. В. П'ятецька// *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Сер. Літературознавство. Мовознавство. Фольклористика*. – 1998. – Вип. 6. – С. 56–59
21. Слухай Н. Персоніфікація в поетичній мові Шевченка. *Toronto Slavic Quarterly*. 2007. № 20. С. 12. URL: <http://www.utoronto.ca/tsq/20/index20.shtm> (дата звернення: 15.03.2023).
22. Ткаченко А. Мистецтво слова (Вступ до літературознавства): підручник для студ. вищ. навч. закладів. Київ: Правда Ярославичів, 1998. 448 с.
23. Топчий, Л. М. (2020). ПЕРСОНІФІКАЦІЯ ЯК МЕТАФОРИЧНА ОДИНИЦЯ В НОВЕЛІСТИЦІ У. САМЧУКА. *Науковий вісник ДДПУ імені Івана Франка. Серія: Філологічні науки (мовознавство)*, (13), 183–187. <https://doi.org/10.24919/2663-6042.13.2020.214389>
24. Федоренко Л. Метафора як стилетвірний прийом у притчі Фрідріха Ніцше “ALSO SPRACH ZARATHUSTRA”. *Науковий вісник Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Сер. : Філологічні науки (мовознавство)*. 2015. С. 167–171. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_met a&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=nvddpufm_2015_4_31 (дата звернення: 16.02.2023).
25. Цапок О. Мовна репрезентація антропоморфної метафори в поезії Ліни Костенко / О. Цапок // *Вісник Черкаського університету*. – 2006. – № 1. – С. 15–21

26. Чередниченко О.І., Коваль Я.Г. Теорія і практика перекладу. Французька мова. – К., 1995
27. Юзькевич І. В. Персоніфікація як елемент художнього ідіостилю у прозі Дж. Стейнбека. *Сучасні напрямки досліджень міжкультурної комунікації та методики викладання іноземних мов. Житомирський державний університет імені Івана Франка*. 2011. С. 432–434.
28. Blanco Alfonso I. El artículo filosófico de José Ortega y Gasset. *Solar*. 2014. Vol. 10. P. 19. URL: [https://www.academia.edu/31104254/El artículo filosófico de José Ortega y Gasset](https://www.academia.edu/31104254/El_artículo_filosófico_de_José_Ortega_y_Gasset) (date of access: 16.02.2023).
29. Bloomfield, Morton W. Personification-Metaphors. *Chaucer Review*. 1980. 14(4)/ P. 287-297. URL: https://www.jstor.org/stable/25093513?seq=1#metadata_info_tab_contents (date of access: 27.10.2022).?
30. Dorst A. G. Personification in discourse: Linguistic forms, conceptual structures and communicative functions. *Language and Literature: International Journal of Stylistics*. 2011. T. 20, № 2. С. 113–135. URL: <https://doi.org/10.1177/0963947010395522> (дата звернення: 09.11.2022).
31. Fernández P. H. Estilística: Estilo, figuras estilísticas, tropos. 5-те вид. Madrid : J. Porrúa Turanzas, 1981. 123 с.
32. Greene R., Lakoff G., Johnson M. Metaphors We Live by. *MLN*. 1981. Vol. 96, no. 5. P. 1173.
33. Jaurrieta C. C. La metáfora en Ortega y Gasset. *Bol. de la Real Academia Española* 43. 1963. P. 57-149
34. Lechuga G.D. La personificación como recurso literario: fundamentos, forma y funciones. *Nuevas Glosas. Estudios Lingüísticos y Literarios*. 2022. No. 3. P. 51–73. URL: <https://doi.org/10.22201/ffyl.nuevasglosas.2022.3.1790> (date of access: 23.05.2023).

35. MacKay DG. Prototypicality among metaphors: On the relative frequency of personification and spatial metaphors in literature written for children versus adults, *Metaphor and Symbolic Activity* 1(2). 1986. P. 87–107.
36. Martínez Á. P. La metáfora en el pensamiento de José Ortega y Gasset. *Lienzo*. 2010. No. 031. P. 115–163.
37. Ortega y Gasset, José . Las dos grandes metáforas (1924), en *Obras Completas*, Madrid, *Revista de Occidente*. 1957. voi. 2, P. 387-400.
38. Paxson J.J. *The Poetics of Personification*. – Cambridge: Cambridge University Press, 2004. – 210 p
39. Rodrigo Mora M. J. Metáfora y discurso en Ortega y Gasset. *Atti del XX Convegno [Associazione Ispanisti Italiani]*. 2002. Vol. 1. P. 265–274.
40. Torre E. *Teoría de la traducción literaria*. Madrid : Editorial Sintesis, 1994. 256 p.

Довідкова література

41. Ганич Д.І., Олійник І.С. *Словник лінгвістичних термінів*. – К.: «Вища школа», 1985. – 360 с.
42. Єрмоленко С. Я. *Українська мова: короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів* / С. Я. Єрмоленко, С. П. Бибики, О. Г. Тодор. – К. : Либідь, 2001. – 224 с
43. Лесин В. М. *Словник літературознавчих термінів* / В. М. Лесин, О. С. Пулинець. – К., 1971. – 486 с.
44. Селіванова О. *Сучасна лінгвістика : термінологічна енциклопедія*. Полтава: Довкілля-К, 2006. 716.
45. *Словник-довідник літературознавчих термінів* / Упор. : О.В. Бобир, В.Й. Буденний, О.Б. Мамчич, Н.П. Нікітіна ; за ред. О.В. Бобири. – Чернігів : ФОП Лозовий В.М., 2016. – 132 с.
46. *Словник української мови*. Акад. наук України, 2010. URL: <http://sum.in.ua/> (дата звернення: 03.03.2023).

47. Diccionario de la lengua española. 23rd ed. Madrid : Real Academia Española, 2014. URL: <https://dle.rae.es/> (date of access: 17.03.2023).

Джерела емпіричного матеріалу

48. Ортега-і-Гассет Х. Бунт мас. Нью-Йорк : Орг. оборони чотирьох свобод України, 1965. 157 с.

49. Ортега-і-Гассет Х. Вибрані твори. К.: Основи, 1994. 424 с.

50. Ortega y Gasset J. España Invertebrada. Createspace Independent Publishing Platform, 2016. 74 p.

51. Ortega y Gasset J. La rebelión de las masas. 3rd ed. Madrid : Revista de Occidente en Alianza Editorial, 1981. 294 p.

52. Ortega y Gasset J. Obras Completas. 6th ed. Madrid : Revista de Occidente, 1963. 743 p.

RESUMEN

La personificación como figura de estilo se considera uno de los recursos más eficientes que sirve para darle vida a todo lo que nos rodea, atribuyendo a los seres inanimados y abstractos las cualidades y características de seres animados, así como añadiendo ambiente y vitalidad a la obra. Mediante la personificación, se transmiten las ideas y pensamientos del autor, se ilustra lo expresado de manera más estética.

La personificación, conocida también como prosopopeya, ha sido objeto de estudios de muchos filólogos. En el campo de los estudios literarios y lingüísticos, la estudiaron tales científicos como G. Lakoff, L. Bloomfield, L. Lechuga, N. Sluhai, L. Topchiy u otros. Mientras que en los estudios traductológicos se puede encontrar los trabajos de los científicos ucranianos N. Homon y O. Kalustova, dedicados a las estrategias y modos de traducir la personificación como recurso estilístico o modo de estructurar la oración al idioma ucraniano.

La relevancia de la investigación consiste en la importancia de traducir debidamente las figuras retóricas como parte indispensable de los textos literarios y periodísticos y la necesidad de estudiar a fondo la estructura gramatical y semántica de la personificación como figura de estilo con el fin de prevenir la tergiversación de su contenido en la traducción.

El objeto de estudio ha sido la personificación estilística como recurso estilístico en las obras filosóficas de José Ortega y Gasset.

El objetivo del presente trabajo fue estudiar los modos de traducir la estructura semántica y gramatical de la personificación como figura de estilo en las obras filosóficas de José Ortega y Gasset. Con este fin, se establecieron tales **tareas**:

- 1) dar definición a la personificación como figura de estilo;
- 2) analizar las principales clasificaciones de la personificación;

- 3) identificar las principales funciones de la personificación en el estilo literario y periodístico y, en particular, en las obras filosóficas de José Ortega y Gasset;
- 4) estudiar formas de expresar la estructura gramatical de la personificación;
- 5) estudiar formas de expresar la estructura semántica de la personificación;
- 6) estudiar y analizar los modos de reproducir la estructura gramatical y semántica de la personificación en la traducción del español al ucraniano;

La novedad científica del trabajo radica en que por primera vez se analiza la estructura gramatical y semántica de las personificaciones estilísticas y su función en las obras filosóficas de José Ortega y Gasset.

La importancia práctica del trabajo consiste en la posibilidad de aplicar los resultados obtenidos en cursos de formación sobre teoría y práctica de la traducción, estilística comparada, cursos especiales sobre traducción, literatura comparada. Además, las conclusiones extraídas pueden ser útiles para los traductores en su trabajo práctico.

Como **material empírico**, se utilizaron las obras del filósofo español José Ortega y Gasset *La Rebelión de las Masas*, *España Invertebrada*, *Sobre el fascismo* y sus traducciones al ucraniano realizados por los traductores V. Sakhno y W. Burghardt. En general, se han analizado las 425 páginas del material empírico en el original y, como resultado, se ha recogido 161 ejemplo de la personificación como figura de estilo.

El trabajo **se compone** de la introducción, un capítulo de la parte teórica que se divide a 4 subcapítulos, y un capítulo de la parte práctica que contiene 3 subcapítulos, conclusiones, la bibliografía y el resumen.

Durante la investigación, se utilizaron tales **métodos** como el análisis y síntesis de la información, el método de muestreo exhaustivo, el recuento cuantitativo, la generalización, el análisis comparativo de los textos original y meta, la descripción.

Como resultado del análisis de los estudios en la parte teórica, se ha decidido definir la personificación como un tipo de metáfora que sirve para transferir características y propiedades a los fenómenos de la naturaleza viva y no viva según los principios del antropomorfismo y el zoomorfismo. Entre todos los modos de clasificar

la personificación, se han destacado los más relevantes a la hora de la traducción como, por ejemplo, división de la personificación según las expresiones semánticas (las así llamadas *antropometáforas* y *zoometáforas*) y gramaticales: de tipo predicativo, atributivo, distante, condicional, que se basan en la comparación, y extendido, donde se combinan diferentes tipos gramaticales de la personificación. Cabe destacar también otros criterios no menos importantes, tales como la división según la estructura (simple y extendida), su pertenencia a la lengua y al habla (personificación borrada y estilística).

En cuanto a las funciones que pueden ejercer en los estilos literarios y periodísticos, ha resultado que las personificaciones sirven para formación de texto, y estilo, así como ejercen la función estética y artística. Tras haber analizado las funciones de las personificaciones y metáforas en las obras filosófica y periodísticas de José Ortega y Gasset, se ha destacado su papel protagonista en la comprensión de la actividad intelectual del filósofo, ya que las personificaciones ayudan a revelar mejor los conceptos filosóficos importantes y a transmitirlos al lector de masas.

Al estudiar las obras traductológicas, se constató que los principales problemas en la traducción de la estructura gramatical de la personificación constituyen la falta de correspondencia entre las estructuras de las oraciones españolas y ucranianas en el caso de la así llamada personificación borrada, así como la reproducción de la estructura léxico-semántica o semántico-sintáctica de las personificaciones estilísticas. Para añadir, se han analizado diferentes modos de reproducir la estructura gramatical de la personificación como la sustitución de los tipos predicativos y atributivos por tipos distantes, la reproducción de los tipos distantes como predicativos en la traducción, la supresión o adición del tipo condicional de personificación. En relación con la estructura semántica, los modos principales son las sustituciones léxicas, contextuales y funcionales, la aparición de personificadores adicionales o, por el contrario, su omisión, así como los cambios en el desarrollo semántico. Se han mencionado los principales criterios para evaluar la traducción de personificaciones y metáforas: el filológico, el de elección, el de compensación y el artístico.

Como ha mostrado el análisis de la muestra exhaustiva, la estructura gramatical de la mayoría de las personificaciones en el original y en la traducción pertenece a los tipos predicativo y atributivo. Menos extendido fue el uso de personificaciones pertenecientes a tales tipos como distante, condicional y extendido. En la traducción, la estructura gramatical podía reproducirse sin cambios, pero también tuvieron lugar transformaciones dentro del mismo tipo gramatical y cambios en la estructura que llevaban a la transición de un tipo gramatical a otro, en particular, la sustitución del tipo predicativo y atributivo por el distante, sustitución del tipo distante por el tipo predicativo. Ha resultado ser posible también la aparición de la personificación en la traducción tras la transformación léxica y gramatical. En cuanto a las denotaciones personificadas, expresadas en el original y en la traducción mediante sustantivos, se reprodujeron sin cambios en la mayoría de los casos.

En términos de la expresión semántica, la mayoría de las personificaciones pertenecen a antropometáforas, mientras que sólo un pequeño porcentaje de personificaciones pueden clasificarse como zoometáforas.

La estructura semántica de las personificaciones pudo reproducirse sin cambios o sufrir transformaciones, tales como la sustitución léxica de un personificador dentro del mismo grupo temático o de grupos temáticos diferentes, la sustitución contextual, la aparición de personificadores adicionales en la traducción o de la personificación ausente en la traducción debido al calco de la estructura oracional española. La estructura semántica de la denotación personificada, se reprodujo por lo general sin cambios. Hubo unos pocos casos en los que la denotación personificada sufrió cambios como consecuencia de cambios léxicos o los de género.

La perspectiva para futuras investigaciones puede constituir la necesidad de seguir estudiando el fenómeno de la personificación estilística como uno de los principales medios artísticos en obras de diferentes autores y los modos de reproducir su estructura gramatical y semántica en la traducción del ucraniano al español, así como la frecuencia del uso de este fenómeno en el material de textos originales comparables.

Palabras clave: personificación, personificador, estructura gramatical, estructura semántica, transformaciones traductológicas.

